

วัฒนธรรมเบื้องต้น

ของ

เสฐียรโกเศศ

(ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน)

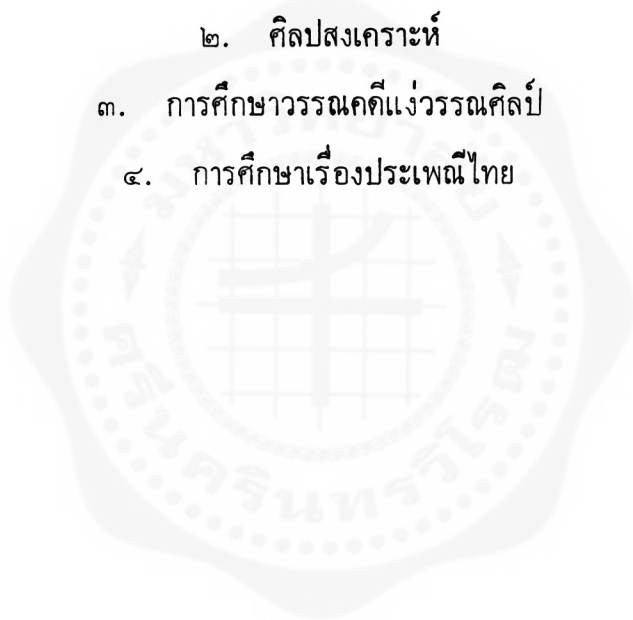
ห้องกุหลาบ
301.2
อ197ว

๕ วัฒนธรรมเบื้องต้น

เรื่องที่ พระยาอนูมานราชชน แต่ง
ราชบัณฑิตยสถาน ตีพิมพ์จำหน่าย

๑. นิรุกติศาสตร์
๒. ศิลปสงเคราะห์
๓. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์
๔. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย

301.2
๑/๑๗๖

ห้องศาสตราจารย์ คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส

11 8 126 2554

วัฒนธรรมเบื้องต้น

ของ

เสฐียรโกเศศ

(ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน)

ราชบัณฑิต ประเภทวรรณศิลป์

ผู้เคยบรรยายวิชาวัฒนธรรมและศาสนา

ในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และ คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5374/84

คำนำ

หนังสืออังกฤษซึ่งว่าด้วยเรื่องวัฒนธรรม มีอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะมีอยู่มากมายนั่นเอง ที่ทำให้ไม่มีทางจะอ่านได้ทั้งหมด ข้าหนังสือเหล่านี้มีอยู่ในห้องสมุดต่าง ๆ ในประเทศไทยแห่งละไม่กี่เล่ม แทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีเลยก็อาจจะกล่าวได้ เพราะฉะนั้น เรื่องวัฒนธรรมเบื้องต้นในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นผลมาจากความรู้ที่ข้าพเจ้าได้มาจากหนังสือประเภทนี้ เท่าที่สามารถเอามาศึกษาได้

วิชาวัฒนธรรมเป็นของใหม่และเป็นวิชากว้างขวาง เพราะนำเอาวิชาหลายสาขามารวมกันเป็นวิชาเดียวกัน จึงได้มีการปรับปรุงและแก้ไขกันอยู่เรื่อย วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหมวดวิชาสังคมศาสตร์ ในสาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) แต่พัวพันกันอยู่กับสาขาวิชาสังคมวิทยา (Sociology) แล้วยังเหลื่อมล้ำเข้าไปในหมวดวิชามนุษยศาสตร์ (Humanities) ซึ่งว่าด้วยค่าของศิลปะและวรรณคดีด้วยโดยปริยาย

ที่วิชาวัฒนธรรมต้องมีปรับปรุง และแก้ไขอยู่บ่อย ๆ เพราะจะทดสอบไม่ได้ด้วยการวัดซึ่งตวงเหมือนอย่างวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นหมวดวิชาธรรมชาติศาสตร์ (Natural Science) ได้ก็แต่ สังเกตเอาจากปรากฏการณ์ของหมู่ชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งแสดงออกให้เห็น โดยตั้งเป็นปัญหาขึ้น เช่น ทำไมมนุษย์ในสังคมหนึ่งจึงประพฤติตนและแสดง

อาการทำทางผิดแปลกไปจากอีกสังคมหนึ่ง แล้วนำเอาข้อสังเกตเหล่านี้มารวบรวมและแบ่งประเภทแยกออกเป็นหมวดหมู่ ด้วยการเปรียบเทียบกับของสังคมอื่น ๆ ว่าแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร และแปลความหมายในข้อที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันนี้ ว่าเป็นเพราะอะไร ถัดจากนั้นไปก็วางหลักเป็นอย่างทั่ว ๆ ไปขึ้นไว้ ว่าถ้ามีอาการปรากฏเช่นนั้น ก็จะเป็นผลเช่นนั้น ๆ แล้วตั้งเป็นข้อสมมติฐานขึ้นไว้ขั้นสุดท้ายหาทางพิสูจน์ยืนยันในข้อสมมติฐานที่ตั้งขึ้น และวางเป็นหลักทางทฤษฎี เกิดเป็นความรู้ที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า pure knowledge คือ ความรู้บริสุทธิ์ เป็นความรู้เพื่อความรู้ ไม่มีความมุ่งหมายเป็นอย่างอื่นนอกจากเป็นความรู้เท่านั้น เมื่อนำความรู้ทางทฤษฎีนี้ไปใช้ ก็เป็นทางปฏิบัติ เกิดเป็นวิชาประยุกต์ (applied knowledge) คือปรับใช้วิชานั้นให้เป็นประโยชน์ขึ้น เมื่อรวมกันทั้งหมดนั้นก็เข้าหลักทำนองการศึกษาในพุทธศาสนา คือ ปรียติ (การเล่าเรียน) ปฏิบัติ (การกระทำ) และปฏิเวธ (การเข้าใจตลอด) ฉะนั้น

ข้าพเจ้าเคยเขียนและเคยบรรยายเรื่องวัฒนธรรมมาก็หลายครั้งแล้ว และทุกครั้งที่เขียนไว้และบรรยายไป ก็ได้แก้ไขและปรับปรุงผิดแปลกกว่าครั้งก่อนเป็นต่งนเรื่อยมาหลายครั้งหลายหน จนมีผู้เคยถามว่า เมื่อไรความรู้เรื่องวัฒนธรรมของข้าพเจ้าจึงจะยุติสักที ก็สิ่งใดที่ปรุงแต่งขึ้นเป็นรูปและยังมีชีวิตอยู่ ถ้าให้ยุติลงเมื่อใด สิ่งนั้นก็หยุดลงแก่นั้น หมดความเจริญงอกงามต่อไป เหตุนี้ เรื่องวัฒนธรรม

ค

ของข้าพเจ้าจึงยังไม่ยุติ และจะต้องมีความก้าวหน้าเรื่อย ถ้ามีผู้สืบทอด
ด้วยการปรับปรุงและเพิ่มเติมเรื่อยไป ไม่ให้ขาดตอนเพียงอยู่แค่ตัวข้าพ-
เจ้าเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมทางทฤษฎีจากตำราภาษาอังกฤษ
และจากชาวต่างประเทศซึ่งทรงคุณความรู้หลายท่าน มีแก่ใจอธิบาย
ให้ในข้อที่ข้าพเจ้าซักถามเขา เพราะอ่านแต่ในตำราลงแห่งตามลำพัง
ยังไม่เข้าใจได้พอ ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านเหล่านั้นด้วย ข้าพเจ้าแต่ง
เรื่องวัฒนธรรมนี้เป็นภาษาไทย ส่วนใหญ่ก็แปลจากตำราภาษาอังกฤษ
นั่นเอง แต่ก็มีอยู่มากแห่งที่ข้าพเจ้าเอามาปรับปรุงเสียใหม่ ให้เข้ากับ
ความคิดเห็นของข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นชาวไทย ไม่ใช่ชาวเทศ ในหนังสือ
ของท่านจะพบคำที่เป็นศัพท์เฉพาะอยู่ในตำรานั้นอยู่มากคำ ซึ่งจะ
คุ้นหูท่าน ศัพท์เหล่านั้น ข้าพเจ้าไปตอนเอามาจากคำไทยที่เขาคิดตั้ง
ขึ้นไว้แล้วก็มี เพราะด้วยเห็นดีจึงได้นำเอามาใช้ ต้องขอภัยต่อท่าน
เจ้าของผู้ตั้งศัพท์นั้น ๆ ด้วย แต่ที่เป็นคำศัพท์ซึ่งข้าพเจ้าคิดตั้งขึ้นเอง
ก็มี ถ้ามีผู้คิดตั้งขึ้นใหม่ไม่ตรงกับของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นดีกว่าก็
ยินดีจะใช้ตาม เพราะความจริงอยู่ที่มีการปรับปรุงกันเรื่อยไปเมื่อยังไม่
ได้มาตรฐานที่ควรเป็น เพื่อให้ท่านที่สนใจเข้าใจแจ่มแจ้งในความ
หมายของศัพท์ ข้าพเจ้าจึงอธิบายเพิ่มเติมระคนกันไปกับเนื้อหาของ
เรื่อง ส่วนตำราที่ข้าพเจ้าอาศัยแต่งก็ได้บอกรายชื่อหนังสือไว้ท้าย
คำนำนี้ ถ้าท่านสนใจก็อาจหาได้โดยสั่งซื้อเอามาอ่านเองก็ได้ และใน

หนังสือนี้แทบทุกเล่ม เขาให้รายชื่อหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความรู้
เรื่องนี้ไว้ข้างท้ายเล่ม ท่านอาจเลือกเพิ่มเติมสั่งซื้อลงเล่มก็ได้ที่ยังมี
ขายอยู่

วิชาวัฒนธรรมกำลังเป็นที่นิยมและสนใจกัน มีศึกษากันอยู่ใน
มหาวิทยาลัยประเทศต่าง ๆ ที่จัดเป็นสถาบันศึกษาเรื่องนี้เป็นพิเศษก็มี
เพราะเดี๋ยวนี้ไม่ว่าประเทศชาติไหน ๆ จะติดต่อคบค้ากัน ก็ต้องมี
เรื่องวัฒนธรรมแทรกอยู่ด้วยเป็นยาตำ การประชุมระหว่างประเทศ
หรือประชุมชนิดที่เรียกกันว่าสัมมนา ซิมโพเซียม หรืออะไรอื่นในพวก
นี้ ก็มีเรื่องวัฒนธรรมเป็นพิเศษ นี่ก็จำเป็น เพราะเราจะเข้าใจตัว
ของเราเองและของชาวชาติอื่นซึ่งเป็นพวกอยู่ร่วมโลกเดียวกันได้ดี ก็
อยู่ที่รู้เรื่องวัฒนธรรมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน อย่างว่าแต่จะรู้
เรื่องที่อยู่ออกไปเลย เพียงแต่ใกล้ ๆ ตัวเรา เช่น วัฒนธรรมของ
ชาติเพื่อนบ้าน ก็มีน้อยคนที่จะทราบเรื่องได้ดีตามสมควร โลกเวลานี้
หดแคบเข้าเพราะด้วยความรู้ทางเทคนิควิทยา (Technology) เจริญก้าว
หน้า ใคร ๆ ก็ติดต่อไปมาถึงกันได้สะดวกรวดเร็วและใกล้ชิดกันมาก
ถ้าไม่เข้าใจกันดี จะมีความเป็นปรกติสุขถาวรได้อย่างไร ท่านกล่าวว่า
“จงรู้วิชาชีพของท่าน แต่ท่านต้องรู้วิชาอื่นบ้าง เพราะผู้ใดเชี่ยวชาญ
แต่วิชาหนึ่งวิชาใดโดยเฉพาะมากเกินไป (แต่อย่างอื่นไม่รู้เลย) ก็
จะทำให้ผู้นั้นตามืดและมีใจไม่กว้างขวาง (เห็นแต่ของตัวเองดี ของคน
อื่นไม่ดี)” วิชาวัฒนธรรมนี้จะช่วยท่านได้ไม่มากนักน้อย ให้เข้าใจดีต่อ
กัน และไม่มีความเห็นที่คับแคบ

ง

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ ดร. มัลย์ หุวะนันท์ คณบดีคณะรัฐ-
ประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีใจส่ง Kroeber's
Anthropology ฉบับแก้ไขมาให้อ่าน และ นายเจริญ อินทรเกษตร
ป. ๙, ธ.บ. หัวหน้าสำนักงานฝ่ายวิชาการแห่งราชบัณฑิตยสถาน ที่
มีความสนใจเรื่องวัฒนธรรมเป็นกำลังช่วยเหลือข้าพเจ้า ในการตรวจ
ทักท้วงและจัดตีพิมพ์ และขอขอบคุณบรรดาเจ้าหน้าที่ในราชบัณฑิตย-
สถาน ที่มีส่วนช่วยในการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้

ราชบัณฑิตยสถาน

วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๐๑

รายชื่อหนังสืออังกฤษว่าด้วยเรื่องวัฒนธรรมที่ได้อาศัย
แนวศึกษาส่วนใหญ่ของหนังสือเล่มนี้

Ralph Linton, The Study of Man, New York, 1936

T.S. Eliot, Notes towards the Definition of Culture, London, 1948

Melville J. Herskovits, Man and His Works, New York, 1948

(มีฉบับแก้ไขใหม่ให้ชื่อว่า Cultural Anthropology, 1957)

A.L. Kroeber, Anthropology, New Edition, revised, New York, 1948

Clyde Kluckhohn, Mirror for Man, New York, 1949

G.P. Murdock, Social Structure, New York, 1949

Elgin F. Hunt, Social Science, New York, 1955

E. Adamson, Hoebels, Man in the Primitive World, New York, 1958

สารบัญ

๑. วัฒนธรรม	๑
๒. สังคม	๑๐
๓. ลำดับชั้นสูงต่ำของวัฒนธรรม	๑๗
๔. เอกัตภาพวัฒนธรรม	๒๕
๕. การแบ่งหมวดวัฒนธรรม วัฒนธรรมวัตถุ	๓๕
๖. การแบ่งหมวดวัฒนธรรม (ต่อ) เทคนิควิทยา – สถาบันสังคม	๔๑
๗. การแบ่งหมวดวัฒนธรรม (ต่อ) สถาบันสังคม – ศาสนา – สุนทรียภาพ – ภาษา	๔๘
๘. การขยายตัวเป็นความเจริญ (พัฒนาการ) ของวัฒนธรรม	๕๕
๙. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม สารบัญค้น	๖๓ ๖๙

วัฒนธรรมเบื้องต้น

๑. วัฒนธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในบรรดาสัตว์โลก เพราะมีชีวิต มีความรู้สึก และเคลื่อนไหวย้ายที่ไปได้เอง เพื่อจะรักษาชีวิตไว้ให้ยืนยาว มนุษย์จึงต้องกินอาหาร ต้องการพักผ่อนหลับนอน ต้องกลัวภัยอันตราย ต้องแสวงหาความสุขเพื่อสืบต่อชีวิตไว้ ลักษณะอาการเหล่านี้เป็นเรื่องของสัญชาตญาณ คือความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เมื่อเกิดมาพอถึงคราวถึงกำหนดก็รู้เอง ไม่ต้องมีใครสอน สภาพเช่นนี้ ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ย่อมมีเท่าเทียมกัน แต่มนุษย์ดีกว่าสัตว์เป็นพิเศษ เพราะมนุษย์มีธรรม

ธรรม ในที่นี้ หมายถึง การปฏิบัติตน เพื่อให้พ้นไปจากสภาพป่าเถื่อนแย่งสัตว์เคี้ยวจางาน ซึ่งมีความเป็นอยู่อย่างนอนกับดิน กินกับหญ้าอันเป็นไปตามธรรมชาติ ส่วนมนุษย์มีสภาพความเป็นอยู่พิเศษกว่าสัตว์เพราะรู้จักหุงต้มอาหาร รู้จักนุ่งห่ม รู้จักสร้างที่อยู่อาศัยเป็นเหย้าเป็นเรือน รู้จักประดิษฐ์สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ ส่งกระจกกี้ได้ จดบันทึกเหตุการณ์ก็เป็น และรู้จักใช้สิ่งอื่น ๆ อีกมากเพื่อความจำเป็นและความสะดวกสบายแก่ชีวิต นอกที่มนุษย์ยังมี

จารีตประเพณี เพื่อดำเนินวิถีชีวิตของหมู่คณะ มีศาสนาเพื่อกุ้ม
ครองใจ มีปัญญาสามารถถอดเอาความรู้สึกทางจิตมาสร้างขึ้นเป็นศิลป-
กรรม เพื่อความสดชื่นเป็นทีบันเทิงใจแก่ชีวิต และมีภาษาสำหรับ
ถ่ายทอดความรู้และความรู้สึกนึกคิดให้แกกันได้

สิ่งที่กล่าวเหล่านี้ ไม่มีเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์
ในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้น สัตว์ชนิดที่เรียกว่าเตี้ยระจันไม่มีอย่างนี้ จริง
อยู่สัตว์กลางชนิด เช่น นก มด ปลวก ผึ้ง เป็นต้น รู้จักสร้างรวง
รังเป็นที่อยู่อาศัยของมันเองได้ แต่ก็เป็นไปโดยธรรมชาติ ตามสัญชา-
ตญาณเท่านั้น ไม่ต้องฝึกสอนก็ทำได้สร้างได้มาแต่กำเนิด พ่อแม่เคย
ทำเคยสร้างกันมาอย่างใด ลูกที่เกิดมาเมื่อถึงคราวถึงกำหนด ก็ทำได้
สร้างได้เองอย่างนั้น และมีรูปเป็นแบบเดียวเหมือนกันหมด ไม่สามารถ
เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นกว่าของเดิม เหมือนสิ่งที่มนุษย์
ผลิตสร้างขึ้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเป็นความเจริญก้าวหน้าเรื่อยไป
โดยลำดับ

เหตุนี้ ในหนังสือฮิตาปเทศจึงกล่าวว่า

“การกิน การนอน ความกลัว เมตุน เหล่านี้ มีเสมอเท่าเทียม
กันแก่คนและสัตว์เตี้ยระจัน”

“มนุษย์มีภาวะเป็นพิเศษ ยิ่งกว่าสัตว์เตี้ยระจัน ก็ตรงที่มีธรรม
ผู้ที่ปราศจากธรรม ก็มีสภาพเท่ากับสัตว์เตี้ยระจัน”

ถ้าปรับคำว่า ธรรม ในที่นี้กับคำว่า วัฒนธรรม ก็มีลักษณะความ
หมายเป็นทำนองเดียวกัน คือ มีสภาพทรงไว้รักษาไว้ให้มีความเจริญ
งอกงาม ซึ่งนอกจากมนุษย์แล้ว ไม่มีอยู่ในหมู่สัตว์อื่น

อะไรที่เป็นปัจจัยให้มนุษย์รู้จักสร้างสิ่งที่เป็วัฒนธรรม แต่สัตว์อื่นไม่สามารถ ก็เพราะ

๑. มนุษย์รู้จักคิดพิเศษกว่าสัตว์อื่น สามารถใช้ปัญญาคิดค้นรู้เหตุรู้ผล จนสามารถคิดสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นได้

๒. มนุษย์รู้จักใช้สิ่งอื่นแทนมือตน สัตว์อื่นลงชนิด แม้จะรู้จักใช้ได้บ้าง แต่ก็เป็นสิ่งที่เป็เองตามธรรมชาติ ไม่สามารถสร้างและใช้ได้กว้างขวางเหมือนอย่างมนุษย์

๓. มนุษย์รู้จักพูด เพื่อดำยทอดความรู้และความรู้สึกให้แกกัน ได้ สัตว์ลงชนิดสามารถสื่อสารกันได้ด้วยเสียงร้อง แต่ที่ใช้ได้อยู่ในวงจำกัด ไม่กว้างขวางอย่างคำพูดของมนุษย์

รู้จัก รู้ใช้ รู้พูด ๓ ประการนี้ ที่สามารถทำให้มนุษย์มีวัฒนธรรม

ถ้ามนุษย์ไม่มีวัฒนธรรม อันทำให้วิถีชีวิตพ้นไปจากสภาพเป็นอย่างสัตว์ มนุษย์ก็จะเอาตัวรอดและสืบพืชพันธุ์เหลือมาจนถึงทุกวันนี้ไม่ได้ เพราะเมื่อกันตามธรรมชาติ มนุษย์เสียเปรียบสัตว์อื่นลงชนิดอย่างหลุดลุดย ว่าในทางร่างกายและแรงกำลัง สัตว์ลงชนิดมีร่างกายใหญ่โตกำยำ และมีเรี่ยวแรงยิ่งกว่าคนมากมายนัก ความเร็วไว หุไว ตาไว จมูกไว มนุษย์มีอยู่สู้สัตว์ลงชนิดไม่ได้อย่างหลุดลุดย นอกจากนั้นมนุษย์ยังไม่มีเขี้ยว และเล็บเขา สำหรับใช้เป็นอาวุธต่อสู้ศัตรู ไม่มีหนังหนา และไม่มีเกล็ดมีกระดองไว้ป้องกันตัว

เหมือนสัตว์ลงชนิด เหตุนี้ วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็น
แก่วิถีของมนุษย์อย่างยิ่ง

ในคาถาธรรมบท ยมกวรรค กล่าวว่

“ธรรมทั้งหลาย มีใจไปก่อน มีใจประเสริฐสุด สำเร็จได้ด้วยใจ”

นี้แสดงว่า สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สร้างหรือปรับปรุงจากธรรมชาติ
ขึ้นได้ก็เพราะมีใจเป็นตัวการ เมื่อใจคิดใจรู้สึกและใจเชื่ออย่างใด ก็
ดำเนินวิถีชีวิตไปตามพื้นเพของใจกำหนดไว้ให้ ด้วยการสะสมผลผลิต
ที่คนในสังคมทำหรือสร้างขึ้นไว้เป็นความรู้ คือจำและสืบต่อกันไว้ หรือ
จดไว้จากสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสืบ
ต่อกันมาทุกรุ่นอายุคน เพื่อจะได้ใช้เป็นประโยชน์แก่ตนในภายหน้า

ผลของใจ คือ ความคิด ความรู้สึก และความเชื่อ ๓ ประ
การนี้ ที่เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม แต่เราจะรู้เรื่องของใจโดยตรงไม่
ได้ เพราะใจเป็นนามธรรมไม่มีตัวตน ถ้าใจไม่แสดงออกให้เห็นเป็น
รูปธรรม เราก็ไม่สามารถจะศึกษาได้

สิ่งที่ใจแสดงออกให้เห็น คือ

๑. พฤติกรรมสังคม (Social behaviour) ได้แก่กิริยาอาการและ
ท่าที ที่มนุษย์ในสังคมแสดงออกเป็นนิสัยความเคยชิน เมื่อจะทำ
อะไร ประพฤติอย่างไร ก็มีกิริยาอาการแสดงออกเป็นอย่างเดียวกัน
ในสังคม และรวมทั้งที่รู้จักใช้สิ่งซึ่งสร้างหรือทำขึ้นขึ้นได้ด้วย เช่น
ชาวไทยเมื่อนั่งกับพื้นพับพระเทณักรันนั่งพับเพียบ อย่างนี้เป็นต้น ก็
เรียกว่าเป็นพฤติกรรมสังคมของคนไทย เมื่อปอกผลไม้ก็ถือมีดเอา

คมออก ผิดกับพฤติกรรมของชนชาติอื่นต่างพวก ซึ่งเอาคมมีดเข้าหาตัว กันเป็นต้น

๒. วาจาและท่าทางเมื่อพูด

๓. กิจกรรม (activity) คือความไม่อยู่นิ่ง ในอันที่จะประกอบ การงานการเล่นหรือการกระทำใด ๆ และรวมทั้ง

๔. ผลเกิดจากกิจกรรม อันเป็นผลกิจกรรมของมนุษย์ เช่น บ้าน เรือนเรือทสวันไร่นา เรือแพนาวา เครื่องใช้ไม้สอย ผ้าผืนท่อน สไบ และอะไรอื่นอีกมากมาย

สิ่งที่กล่าวเหล่านี้ทั้ง ๔ ประการ รวมหมดนั้น คือคำนิยาม ของคำวัฒนธรรม ตามแนวในวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม

ถ้าพิจารณาสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรม ตามคำนิยามนี้ จะเห็นได้ว่า เนื้อหาของวัฒนธรรมเป็นนามธรรมไม่มีตัวตน เพราะเกี่ยวกับเรื่อง รู้สึกนึกคิดของคนในหมู่คณะ เมื่อจะประพฤติตนอย่างไร พูดจายังไร หรือมีกิจกรรมอย่างไร ก็มาแต่ความรู้สึกซึ่งมีอยู่ในใจ แล้วแสดงออก ให้เห็นเป็นวิถีชีวิตของส่วนรวม สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น รถยนต์ หนังสือ พระเครื่อง และอื่นๆ อีกร้อยแปดอย่าง เป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมก็ดี แต่ก็ยังเป็นเพียงผลกิจกรรมซึ่งมาจากใจของมนุษย์เท่านั้น

ที่เราถือสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นวัฒนธรรม ก็เพราะเป็นความสะดวก แก่เรื่องคิด ด้วยเป็นวัตถุเห็นได้ง่ายกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม แต่ถ้า เราจำเป็นจะต้องขบคิดแก้ปัญหาเรื่องวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าในตัว ของสิ่งเหล่านี้ ไม่มีอะไรนอกจากเป็นโลหะ กระดาษ น้ำหมึก และปูน

เป็นต้น ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นรูปเท่านั้น แต่ข้อสำคัญของสิ่งเหล่านี้ อยู่ที่लगคนสร้างเป็น แต่लगคนสร้างไม่เป็น लगคนถือว่าเป็นสิ่ง มีค่า แต่लगคนเห็นว่าไม่มีค่า लगคนถ้าขาดไปก็เดือดร้อน लगคน ประกอบกิจกรรมมุ่งไปในสิ่งนั้น लगคนก็เฉยไม่สนใจด้วย เพราะ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมมีอยู่ในใจเท่านั้น แต่เพื่อการศึกษา ได้สะดวก จึงได้กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ พฤติกรรม วาจาท่าที และ กิจกรรม และรวมทั้งสิ่งที่ผลิตขึ้นจากกิจกรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการ แสดงออกของใจ วัฒนธรรมจะประจักษ์แก่เราได้ก็ทั้งที่ตัวคนและสิ่งที่ คนสร้างขึ้นเท่านั้น (เขียนตามแนวของ Clyde Kluckhohn, Mirror for Man, p. 23)

มีคำกล่าวอยู่อีกคำหนึ่งว่า “มนุษย์เกิดในวัฒนธรรม” ที่จะเกิดอยู่นอกวัฒนธรรมนั้นไม่ได้ คนจะเป็นคนขึ้นมาได้ก็ด้วยมีวัฒนธรรม ถ้าไม่มีวัฒนธรรมก็ไม่ใช่มนุษย์ เป็นแต่สัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งมีวิถีชีวิตอย่าง ธรรมชาติเท่านั้น วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของคน เพราะเข้าไปแทรกซึมและประกอบเป็นรูปวิถีชีวิตของคน ตั้งแต่เกิดมาโดยไม่มีใคร รู้สึกตัว เช่นเราต้องนุ่งผ้า แม้อากาศจะร้อนจัด เหนือท้วมตัว ก็ยังต้อง นุ่ง ไม่มีใครเคยคิดเคยถามว่าทำไมจึงต้องนุ่ง ถ้าจะคิดตอบก็เพียงว่า นุ่งผ้าเพื่อปกปิดความอาย แต่ความอายจะมีขึ้นได้ในความรู้สึกของเรา ก็เพราะเรานุ่งผ้า ถ้าไม่นุ่งผ้า ความอายก็ไม่มี

๑. วัฒนธรรม มนุษย์จะมีสภาพเป็นความเจริญ ก็อยู่ที่ วัฒนธรรมซึ่งมีในตนอยู่ในระดับสูงหรือระดับต่ำ เหตุนี้ คำว่าวัฒนธรรมจึงแปลตามพยางค์ว่า สภาพอันเป็นความเจริญองงาม ว่าใน

แง่หนึ่ง วัฒนธรรมก็เปรียบเหมือนต้นไม้ ท่านจะสร้างต้นไม้ได้อย่างไร
เดียว คือต้องปลูก เมื่อปลูกแล้วก็ต้องรดน้ำพรวนดินดูแลไว้ และก็
ต้องคอยจนกว่าจะงอกงามเติบโต จนถึงกำหนดเวลาของมันก็จะออกผล
แต่จะเป็นผลมะม่วง ผลมะนาว หรือผลอะไร ก็แล้วแต่พันธุ์ไม้ที่ปลูก
ถ้าปลูกต้นมะม่วง ก็ย่อมจะได้ผลเป็นมะม่วง ถ้าปลูกต้นมะนาว เมื่อ
ออกผลก็เป็นผลมะนาว ท่านจะบ่นว่าทำไมไม่ออกผลเป็นมะม่วงก็บ่น
ไม่ได้ เพราะท่านปลูกผิดต้นต่างหาก

๒. วิถีชีวิตสังคม มนุษย์จะมีความเป็นอยู่อย่างไร จะเจริญ
หรือเสื่อม ก็มาแต่วัฒนธรรมเป็นตัวการบั่นให้ เหตุนี้ วัฒนธรรมจึง
เรียกว่า วิถีชีวิตของสังคม ได้อีกชื่อหนึ่ง

วิถีชีวิตของมนุษย์ในหมู่คณะใด เรามองเห็นโดยตรงไม่ได้ จะ
เห็นได้ก็ทีที่พฤติกรรม ภาษา และกิจกรรมของสังคมเท่านั้น

๓. สิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์เกิดและเติบโตต่อมาได้ก็ด้วย
มีคนอื่นอยู่ใกล้และแวดล้อมตนอยู่ เป็นผู้คอยประคับประคองเลี้ยงดู
เมื่อเจริญวัยอยู่ในหมู่คณะใด ก็เกิดความเคยชินกับวัฒนธรรมของหมู่
คณะนั้น และถือเอาเป็นวิถีชีวิตของตน จะมีพฤติกรรมเป็น
ความประพฤติอย่างไร พูดภาษาไร และประกอบกิจกรรมอย่างไร ก็
เป็นไปตามแบบวัฒนธรรมของมนุษย์ในหมู่คณะ ที่แวดล้อมตนอยู่
คำว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคม จึงเป็นอีกชื่อหนึ่งของวัฒนธรรม

๔. มรดกสังคม มนุษย์จะมีวัฒนธรรมขึ้นได้ ก็ด้วยเรียนรู้
จากคนอื่น ทั้งที่ตายไปแล้วและที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยรับความรู้นั้นไว้
เป็นมรดกตกทอดกันมาเป็นลำดับ คำว่า มรดกสังคม จึงเป็นอีกชื่อ

หนึ่งของวัฒนธรรม มรดกสังคมย่อมมีลักษณะแตกต่างกันตามดินที่ และหมู่คณะ มีองกามและเสื่อมได้ แล้วแต่เงื่อนไขความเป็นไปของ ดินที่นั้นและหมู่คณะนั้น

๕. การถ่ายทอดทางสังคม การรับเอามรดกสังคมไว้ได้ ก็ด้วย มีผู้อื่นถ่ายทอดให้ ด้วยจดเป็นหนังสือขึ้นไว้ ด้วยการอบรมสั่งสอนให้ หรือด้วยการเอาอย่างกัน เรียกเป็นคำเฉพาะในวิชามานุษยวิทยาว่า วัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมประยุกต์ (Enculturation) แปลว่า การทำให้เกิดมีวัฒนธรรมแทรกซึมขึ้นในตนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพราะ ฉะนั้น คำว่า การถ่ายทอดทางสังคม จึงเป็นอีกชื่อหนึ่งของวัฒนธรรม

๖. ประเพณีประเพณี โดยเหตุที่การถ่ายทอดทางสังคมมีลักษณะ สืบ ๆ ต่อกันมาเป็นประเพณี วัฒนธรรมจึงเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า ประเพณีประเพณี (tradition)

ในภาษาอังกฤษมีคำว่า tradition และ custom คำแรกเป็นเรื่อง ของความรู้สึกเกี่ยวกับประเพณีที่สืบ ๆ ต่อกันมา คำหลังเป็นเรื่อง การแสดงออกของประเพณี สองคำนี้มักใช้เป็นสามัญปน ๆ กัน อัน ที่จริงก็เป็นอย่างเดียวกัน แต่ต่างแง่ต่างลักษณะกันเท่านั้น tradition เป็นแง่ความรู้สึกหรือนามธรรม และ custom เป็นแง่การแสดง ออกหรือรูปธรรม เพราะฉะนั้น จึงปรับคำว่า tradition เข้ากับคำไทย ว่า ประเพณีประเพณี

อะไรคือวัฒนธรรม ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าวัฒนธรรมมี ความหมายเป็นหลายนัย และใช้และเรียกชื่อกันเป็นหลายแง่หลายชื่อ สุดแต่จะต้องการใช้ในแง่ไหนชื่อไหน เพราะตามธรรมดา เมื่อกล่าว

กันเป็นสามัญในคำว่า วัฒนธรรม ผู้กล่าวอาจมุ่งเฉพาะวัฒนธรรมแต่แง่ใดก็ได้ เช่นนึกไปถึงเรื่องแต่งกาย เรื่องศิลปะ เรื่องวาจา หรือ กิริยามารยาท ทั้งนี้เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่เป็นวัฒนธรรมทั้งหมด แต่เป็น วัฒนธรรมเพียงบางแง่เท่านั้น บางทีก็เรียกแยก เช่น ศาสนาและ วัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ภาษาและวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งที่ แท้รวมหมดนั้น ก็เป็นวัฒนธรรมด้วยกัน หากแยกเพื่อจะเน้นให้เห็นเด่นเท่านั้น

ท่านกล่าวว่า “เราจะเห็นกลุ่มชนซึ่งแต่ละบุคคลเป็นเหมือนจุด จุดหนึ่ง (เป็นอย่างดวงดาวที่มีในท้องฟ้าเวลากลางคืน) บุคคลเหล่านี้แต่ละคนย่อมร่วมสัมพันธ์กัน ไม่ใช่ระหว่งกันและกันเท่านั้น แต่ยังร่วมสัมพันธ์กันอยู่กับบรรพบุรุษและผู้ที่สืบต่อของตนด้วย (เท่ากับ ปัจจุบันร่วมสัมพันธ์กับอดีตและอนาคตต่อเนื่องกัน) ดูประหนึ่งว่า มีสายใยอันละเอียดอ่อนหลายสายโยงต่อกันไว้ ท่านจะเรียกสายใยนี้ว่า มรดกสังคม หรือว่า ปรมัปปราประเพณี ของประเทศชาติก็ได้ และสายใยนี้ย่อมพันกันได้ด้วยเส้นแห่งภาษาและวรรณคดี เส้นแห่งกฎหมายและรัฐบาล เส้นแห่งศาสนา ความเชื่อ และนโยบายการศึกษา อันสร้างขึ้นจากใจของคน และถ่ายทอดให้แก่กันทางใจ ต่อเนื่องกันไปทุกชั่วอายุคน เส้นที่ว่านี้เป็นเหมือนเรือนร่างของใจ ซึ่งใจเป็นผู้สร้างและเป็นที่อยู่ของใจร่วมกัน” (Sir Earnest Baker, National Character, London, 1948, p. 259.)

นี่คือความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ซึ่งกล่าวเป็นอรรถาธิบาย อีกอย่างหนึ่ง แต่ก็ลงรูปเดียวกับความหมายวัฒนธรรมซึ่งกล่าวมาข้างต้น

๒. สังคม

มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ มีทั้งหญิงและชาย ทั้งภูมิลำเนา เป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำ เป็นเวลานานตามสมควร พอจะเรียนรู้และปรับปรุงตนเองแต่ละคนได้ และประกอบการทำงาน เข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกันในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการครองชีพ ความปลอดภัยทางร่างกาย ความมีอนามัย และความมีไมตรีจิตต่อกัน และมีความรู้สึกว่าคุณแต่ละคน ก็เป็นหน่วยหนึ่งของส่วนรวม มนุษย์ที่รวมกันเป็นหมู่คณะ ตามเงื่อนไขที่กล่าวมานี้ เรียกว่า สังคม

ตามคำนิยามคำว่าสังคมนี้ จะเห็นได้ว่า

๑. คนแต่ละคนเดี่ยวเป็นสังคมไม่ได้ อย่างน้อยก็ต้องมีแต่สองคนขึ้นไป และต้องมีทั้งหญิงและชาย

๒. คนจรจัด ไม่มีหลักแหล่งแห่งที่เป็นที่อยู่อาศัย แม้จะมีรวมกันหลายคน ก็ไม่เป็นสังคม

๓. คนที่เข้าไปคุมหรสพ อยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง แม้มีความสนใจในสิ่งที่อยู่ร่วมกัน แต่ก็เป็นอยู่ชั่วคราว ไม่ได้อยู่เป็นประจำและมีเวลานานตามสมควร ก็ไม่เป็นสังคม

๔. คนที่อยู่รวมกัน และมีแต่ผู้ชายล้วน ๆ หรือผู้หญิงล้วน ๆ เช่น ทหารที่อยู่ในค่าย หรือนิสิตหญิงที่อยู่ประจำในหอพักนิสิต ก็ไม่เป็นสังคม

เพราะฉะนั้น คำว่า สังคม ในที่นี้ จึงมีความหมายผิดกับที่เข้าใจกันตามธรรมดา ซึ่งหมายถึงหมู่คณะคนที่เจริญแล้ว กบค้ำสมาคมกัน เช่นคนนั้นเข้าสังคมได้ สังคม ในที่นี้หมายถึง สังคมชั้นสูง หรือในคำว่า สวรรค์สังคม มีความหมายกลายเป็นอีกลักษณะหนึ่งก็ได้

หญิงชายที่เป็นสามีภริยา อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน เป็นอย่าง “ลุ่มหัวจมท้าย” ด้วยกัน ก็เรียกได้ในทางความหมายที่กล่าวมาข้างต้นว่า สังคม และเป็นสังคมมีจำนวนคนอย่างน้อยที่สุด เรียกว่า สังคมครอบครัว

คนที่รวมกันเป็นประชาชาติ หรือเป็นประชากรของประเทศชาติ ก็เป็นสังคมเหมือนกัน แต่เป็นสังคมที่มีจำนวนคนมากที่สุด เท่ากับเป็นครอบครัวใหญ่ ในระหว่างสังคมครอบครัวซึ่งมีจำนวนคนอย่างน้อยที่สุด และสังคมประเทศชาติหรือครอบครัวใหญ่ซึ่งมีจำนวนคนอย่างมากที่สุด ก็มีสังคมชนิดอื่น ๆ ซ้อนอยู่ระหว่างสองสังคมนี้อีกมากสังคม เช่น สังคมชาวเหนือ ชาวอีสาน ชาวใต้ เป็นต้น และในระหว่างสังคมเหล่านี้ก็มีสังคมที่เป็นสังคมชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ ซ้อนกันอยู่ภายในอีกชั้นหนึ่ง

สังคมครอบครัว แม้จะมีจำนวนคนอย่างน้อยที่สุด คือ ประกอบด้วยสามีภริยาและบุตร แต่ก็ยังมีสังคมครอบครัวที่ขยายตัวออกไป เช่น ครอบครัวที่มีญาติอาศัยอยู่ด้วย และที่มีครอบครัวของบุตรหรือของคนอื่น จะเป็นครอบครัวเดียว หรือหลายครอบครัวรวมอยู่ด้วยอย่างนี้ก็มี ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีภริยาและบุตร เรียกชื่อว่า

ครอบครัวจุกเริ่มต้น (Nuclear Family) ครอบครัวที่มีญาติอาศัยอยู่ เรียกว่า ครอบครัวขยาย (Extended Family) และครอบครัวที่มี ครอบครัวอื่นรวมอยู่ด้วยเรียกว่า ครอบครัวซับซ้อน (Complex Family)

คำว่า ประชาชาติ และ ประเทศชาติ ซึ่งกล่าวมาข้างต้น มีความหมายเท่ากัน คือ หมู่ประชากรที่รวมกันเป็นสังคมกลุ่มใหญ่นั้นเอง ถ้ากล่าวโดยถือเอาประชากรเป็นที่ตั้ง ก็เรียกว่า ประชาชาติ ถ้ากล่าวโดยถือเอาประเทศเป็นที่ตั้ง ก็เรียกว่า ประเทศชาติ คนที่มารวมกันเป็น สังคมประชาชาติ ไม่ได้มีแต่คนเชื้อชาติเดียวกันทั้งหมด หากแต่คนเหล่านั้นมีวัฒนธรรมส่วนใหญ่ร่วมกัน และมีความสนใจในสิ่งอันเป็น มูลฐานแห่งชีวิต และเงื่อนไขอื่น ๆ ดังกล่าวมาแล้วในคำนิยามคำว่า สังคม จึงได้มารวมกันเป็นประเทศชาติขึ้น และมีดินแดนเป็นที่ อยู่ของตนเอง จึงได้เป็นประเทศชาติ

คำพูดสามัญ มักเรียกประชาชาติหรือประเทศชาติว่า ชาติ เนยๆ เช่น ชาติไทย ชาติจีน ชาติอินเดีย ซึ่งอาจทำให้เข้าใจผิดว่าหมายถึงเชื้อชาติก็ได้ ทั้งอาจไม่คลุมไปถึงชนหมู่น้อยที่ซ้อนกันอยู่ในชน หมู่ใหญ่ซึ่งเป็นประชาชาติ เช่น ครอบครัวหรือชนในหมู่คณะใด ในทางวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม จึงใช้คำ สังคม ให้กินความไปถึงประชาชาติหรือที่ใช้กันเป็นสามัญว่า ชาติ ด้วย

มนุษย์ที่รวมกันเป็นสังคมต่าง ๆ ย่อมมีลักษณะผิดแผกกัน กล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็มีอยู่ ๒ ประการ คือ เชื้อชาติ และ วัฒนธรรม

๑. เชื้อชาติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานทางร่างกายของมนุษย์ ซึ่งต่างหมู่ต่างพวกก็มีลักษณะที่กล่าวนี้คล้ายคลึงกันมาก แต่แตกต่างกันไปมากจากหมู่คนอื่น เหตุไรมนุษย์ก็เป็นมนุษย์ด้วยกัน จึงมีรูปพรรณสัณฐานในต่างลักษณะต่างกัน เรื่องเหล่านี้เป็นไปทางความรู้ชีววิทยาเกี่ยวกับวิชามานุษยวิทยากายภาพ (Physical Anthropology) อันเป็นความรู้ทางวิทยาการธรรมชาติ (Natural Science) หรือที่เรียกกันว่า วิทยาศาสตร์

๒. วัฒนธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับ พฤติกรรม วาจาท่าทาง กิจกรรม และผลผลิตของกิจกรรมที่มนุษย์ในสังคมผลิตหรือปรับปรุงขึ้นจากธรรมชาติ จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมในหมวดวิชาสังคมศาสตร์ มีวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม สังคมวิทยา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และวิชาการเมือง เป็นต้น

เราอาจแบ่งมนุษย์ในทางวัฒนธรรมได้ ด้วยเอาเรื่องภาษาเป็นหลักแบ่ง หรือเอาวัฒนธรรมอย่างอื่น มีชนบประเพณี ศาสนา และศิลปะเป็นหลักแบ่ง หรือเอาเรื่องประวัติศาสตร์และการเมืองเป็นหลักแบ่งก็ได้ มีคำกล่าวของไทยอยู่ข้อหนึ่งว่า “สำเนียงบอกภาษา กิริยา ส่อสกุล” แม้เป็นคำกล่าวไปในทางดูหมิ่น แต่มุ่งไปในเรื่องความแตกต่างของคน อันเนื่องด้วยวัฒนธรรมโดยตรง มนุษย์เป็นชนชนิดใด ก็อยู่ที่ภาษาและกิริยาหรือพฤติกรรม เป็นเครื่องส่อให้รู้ว่าเป็นผู้อยู่ในสังคมไหนสกุลไหน เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นนิสัย คือ ความประพฤติที่เคยชินของสังคม ซึ่งมนุษย์

เองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติ และเรียนรู้จากกันและกัน เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งที่สังคมสร้าง และที่สังคมเรียนรู้ ควบคู่กันไปในตัว คนในสังคมจะมีลักษณะเป็นคนชนิดใด เป็นคนดี หรือเป็นคนเลว ก็อยู่ที่วัฒนธรรมซึ่งคนสร้างขึ้นเป็นสิ่งบันดาลให้เป็น ไป วัฒนธรรมจะเจริญหรือเสื่อมก็อยู่ที่คนซึ่งเป็นผู้สร้าง ไป ๆ มา ๆ ก็อยู่ที่หลักในพุทธศาสนาที่ว่า “มนุษย์มีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นผู้สืบ มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย ทำกรรมใดไว้ เป็นดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมเป็นทายาทแห่งกรรมนั้น”

วัฒนธรรมเกิดจากคน ถ้าไม่มีคนสร้าง วัฒนธรรมก็ไม่มี คนในที่นี้ หมายถึง คนในส่วนรวมคือสังคม ในทำนองเดียวกัน สังคมจะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องคุ้มครอง เพราะฉะนั้น สังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งควบคู่กันไป แม้ต่างกัน คือ สังคมประกอบด้วยบุคคล ซึ่งอาจเห็นได้ แต่วัฒนธรรมประกอบด้วยสิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของคน ซึ่งอาจเห็นไม่ได้ นั่นคือ แตกแยกให้ขาดกันทีเดียวไม่ได้ ถ้าพิจารณาเรื่องวัฒนธรรมในแง่ของสังคม คือ ยกเอาสังคมเป็นที่ตั้ง ก็เป็นเรื่องของสังคมวิทยา ถ้าพิจารณาเรื่องสังคมในแง่ของวัฒนธรรม คือ ยกเอาวัฒนธรรมเป็นที่ตั้ง ก็เป็นเรื่องของมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

สังคมไม่ว่าสังคมใด ก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบของตนโดยเอกเทศของสังคมนั้น ที่จะมีแบบเป็นอย่างเดียวกันก็เดียวทุกสังคม มิไม่ได้ อย่างดีก็เป็นแต่กลางสังคม มีรูปลักษณะคล้ายคลึงกันเท่านั้น วัฒนธรรมไทยก็เป็นรูปแบบวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอเมริกันก็เป็นแบบรูป

วัฒนธรรมอเมริกัน จะเหมือนกันที่เดียวหาได้ไม่ วัฒนธรรมพม่า วัฒนธรรมเขมร วัฒนธรรมลาว แม้มีแบบรูปคล้ายคลึงกันมากกับของไทย แต่ก็มีลักษณะของวัฒนธรรมอยู่หลายประการ ที่ไม่เหมือนกัน ที่วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ มีแบบไม่เหมือนกัน ส่วนใหญ่มาจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของแต่ละสังคมแตกต่างกัน ไม่มากนัก

สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ มี ๕ ประการ คือ

๑. ถิ่นภูมิลำเนา อยู่ในเขตร้อน เขตอุ่น หรือเขตหนาวของโลก อยู่ใกล้หรือไกลทะเล เป็นต้น
 ๒. ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบ ราบลุ่ม ดอน สูง และเป็นที่มียูเขาหรือทะเลทราย เป็นต้น
 ๓. น้ำ มีแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง หรือเป็นที่แห้งแล้งกันดารน้ำ
 ๔. ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นที่มีดินดีหรือเลวสำหรับการเพาะปลูก มีป่าไม้ สัตว์ (ores) และสิ่งอื่น ๆ ประการใด
 ๕. ดินฟ้าอากาศ มีอย่างไร อันจะเป็นผลสะท้อนไปถึงลักษณะ
- ๔ ประการแรก

สิ่งแวดล้อมทั้ง ๕ ประการนี้ จะเป็นปัจจัยกำหนดเงื่อนไขชีวิตชีวิตของสังคม มนุษย์ในสังคมต่าง ๆ จะมีความเป็นอยู่ โดยประกอบอะไรเป็นส่วนใหญ่ จะสร้างบ้านเรือนมีลักษณะอย่างไร ใช้วัสดุชนิดไร เป็นสิ่งปลูกสร้าง กินอาหารอะไรเป็นพื้น นุ่งห่มอย่างไร มีอะไรเป็น

เครื่องมือเครื่องใช้ มีจารีตประเพณีและปกครองกันอย่างไร มีความเชื่อถือและศาสนา มีศิลปวิทยา และมีภาษาเป็นอย่างไร ก็มีปัจจัยมาจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นเงื่อนไขวัฒนธรรม ว่าจะมีแบบรูปวัฒนธรรมเป็นพื้นเพอย่างไร

วิชาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์นี้ คือ วิชาภูมิศาสตร์มนุษย์ (Anthropo-geography) หรือ Ecology ซึ่งว่าด้วยการศึกษาเรื่องมนุษย์ควบกันไปกับเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อันเป็นไปตามเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

๓. ลำดับชั้นสูงต่ำของวัฒนธรรม

ความเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต จะเป็นมนุษย์ สัตว์เดียรรู้จำน หรือต้นไม้ ย่อมเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎวิวัฒนาการ ว่าถึงเรื่อง วัฒนธรรม ก็ตกอยู่ในกฎที่ว่าเป็นทำนองเดียวกัน

วิวัฒนาการ แปลว่า การคลี่คลายไปในทางเจริญ เป็นคำเกิดขึ้น ใหม่ในภาษาไทย เพื่อปรับกับคำ Evolution ในภาษาอังกฤษ แปล ตามพยานะว่า การคลี่ออก เช่น การคลี่เสื้อที่ม้วนอยู่ หรือดอกไม้ ตูมซึ่งกำลังคลี่บาน เป็นต้น

Evolution เป็นคำที่นักปราชญ์อังกฤษ ชื่อ เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, พ.ศ. ๒๓๖๓-๒๔๔๖) เป็นผู้นำมาใช้ ให้ หมายความว่าถึงลักษณะสิ่งต่าง ๆ ว่า มีรูปลักษณะง่าย ๆ และเล็กกระจัด ร่อยมาก่อน แล้วเจริญเติบโตเป็นรูปมีลักษณะซับซ้อน ต่อมานัก ปราชญ์อีกคนหนึ่งชื่อ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles R. Darwin, พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๒๕) นำคำนี้ไปใช้ ให้ความหมายจำกัดเกี่ยวกับ ความ เจริญเติบโตของสรรพสัตว์ ที่มีรูปลักษณะซับซ้อนและยุ่งยาก ว่าเดิม ทีเดียว เป็นเวลานับตั้งล้าน ๆ ปีขึ้นไป เมื่อเกิดสิ่งมีชีวิตขึ้นในโลก เป็นครั้งแรก สิ่งมีชีวิตครั้งโน้นก็มีรูปลักษณะง่าย ๆ เล็กนิดเดียว ครั้นเจริญเติบโตขึ้น ก็กลายรูปลักษณะ เป็นสิ่งซับซ้อนและยุ่งยาก อย่างที่เห็นกันอยู่ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น แยกทางเดิน ในวิถีชีวิตของตนต่างกัน เช่น คนและลิง ซึ่งมีลักษณะต่างกัน ถ้า

สืบสาวและย้อนขึ้นไปให้นานไกล ความแตกต่างก็จะลดน้อยลงเป็นลำดับ เพราะฉะนั้น สิ่งมีชีวิตไม่ว่าสิ่งไร เมื่อแรกปฏิสนธิ ก็มีลักษณะเป็นตัวเล็กนึกเหมือนกันหมด ครั้นแล้วก็มีพัฒนาการคลี่คลาย มีความเจริญมาโดยลำดับ เป็นเวลานานหลายล้านปี จนมีลักษณะซับซ้อนและยุ่งยาก แตกต่างกันไปไกล แทบไม่น่าเชื่อว่ามีกำเนิดจากลักษณะเดียวกัน ที่เป็นเช่นนั้น เพราะด้วยอำนาจวิวัฒนาการ นักมานุษยวิทยานำคำ วิวัฒนาการ นี้มาใช้ ให้หมายถึงลักษณะของวัฒนธรรม ซึ่งขั้นต้นก็มีอย่างง่าย ๆ แล้วเจริญต่อมา จนมีลักษณะซับซ้อนและยุ่งยาก แต่เพื่อให้แตกต่างกันจึงเรียกว่า วิวัฒนาการวัฒนธรรม (Cultural evolution) ส่วนอย่างแรกเรียกว่า วิวัฒนาการชีววิทยา (Biological evolution)

สังคมมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในวิถีชีวิต เพราะด้วยขั้นของวัฒนธรรมซึ่งมีสูงและมีต่ำไม่เท่ากัน แม้ในสังคมเดียวกัน ถ้าต่างยุคต่างสมัยหรือต่างชนบคคลก็ผิดกัน ทั้งนี้ ย่อมเป็นไปตามเงื่อนไขของวิวัฒนาการวัฒนธรรม

เราอาจแบ่งความเจริญทางวิวัฒนาการของมนุษยชาติ โดยอาศัยหลักทางวัฒนธรรม ออกได้เป็น ๓ ระยะ

ระยะที่ ๑ มนุษย์มีสภาพความเป็นอยู่ไม่ผิดไปจากสัตว์เดียรฉานที่มากนักน้อย เริ่มแต่สมัยมีมนุษย์ขึ้น จนถึงสมัยมนุษย์รู้จักใช้ธนู หน้าไม้ รู้จักใช้ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา สังคมมนุษย์ในระยะนี้ มีวิถีชีวิตเกือบเหมือนสัตว์เดียรฉาน เรียกว่ามีวัฒนธรรม ขนรรปศุธรรม (Savage culture)

ระยะที่ ๒ นับต่อจากสมัยมนุษย์รู้จักใช้ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา จนถึงสมัยระยะรู้จักเลี้ยงสัตว์ รู้จักถลุงแร่เหล็กมาทำเป็นอาวุธ เครื่องมือ และเครื่องใช้เป็นลำดับมา จนรู้จักใช้หนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก สังคมมนุษย์ในระยะนี้ มีวิถีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรม ขนือนารยธรรม (Barbarian culture)

ระยะที่ ๓ นับต่อจากสมัยมนุษย์รู้จักใช้หนังสือ จนถึงสมัยรู้จักสร้างสิ่งอื่นอันเป็นวัฒนธรรม และมีวิวัฒนาการมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สังคมมนุษย์ในระยะนี้มีวิถีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรม ขนืออารยธรรม (Civilization) (ตามแนวของ L.H. Morgan, Ancient Society)

วิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ในระยะที่ ๑ มีเวลายาวนานมาก ยิ่งกว่าในสองระยะหลังรวมกัน มนุษย์มีวัฒนธรรมในขั้น นรปศุธรรม เป็นความเจริญอย่างเชื่องช้าที่สุด แทบไม่ก้าวหน้ากว่าได้ เพราะมนุษย์ในระยะนี้จะประพาศหรือทำอะไร ถ้าผิดแผกไปจากที่เคยทำก็หวั่นหวาดวิตกว่าจะเดือดร้อน เพราะผิดแบบผิดอย่างไปจากที่ผู้ใหญ่เคยประพาศและกระทำกันมาแต่ก่อน ความคิดที่จะก้าวหน้าไปจากสิ่งที่มีอยู่แล้วจึงไม่มี หรือมีก็ช้ามาก

ที่มนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าได้ ก็เพราะรู้จักแก้ไขวัฒนธรรมของเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ที่ยังไม่ดีก็ให้ดีขึ้น หรือถ้ามีของใหม่ที่ดีกว่าเก่าก็ใช้ของใหม่แทนของเก่า แต่ทั้งนี้ต้องให้เข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีแต่ของเก่า ไม่มีของใหม่เข้ามาค้าจุน ก็ไม่มีก้าวหน้า ทั้งของเก่าเอาแต่ของใหม่หมด ก็เป็นก้าวหน้าไม่มีรากฐาน

แต่ถ้าเอาของใหม่เข้ามาปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสม เป็นความก้าวหน้าที่มีรากฐานมั่นคง

สังคมมนุษย์ที่รู้จักประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม อันเป็นอาชีพสำคัญของมนุษย์ ก็มีอยู่แต่พวกที่มีวัฒนธรรมอยู่ในชั้นอารยธรรมเท่านั้น ส่วนสังคมมนุษย์ในชั้นนรปศุกรรมและอนารยธรรมนั้น ไม่รู้จักประกอบอาชีพเช่นนี้เป็นลำดับขั้น จะมีบ้างก็เป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่ด้วยการหาของป่าล่าสัตว์ป่าเอามาเป็นอาหาร ตามแต่จะมีหรือหาได้ไม่แน่นอน เป็นอย่างกินมือออกมือได้มากกินมาก ใ้กินน้อยกินน้อย หาไม่ได้ก็อด เพราะไม่รู้จักสะสมหรือถนอมรักษาอาหาร เช่น ตากแห้งและดองเป็นต้น เหลือเอาไว้กินได้นาน ๆ หาได้เท่าใดก็กินเท่านั้น ถ้ากินไม่หมด ก็สาธิตทิ้ง

นอกจากนี้ ยังมีภัยอันตรายแวดล้อมอยู่รอบด้าน ต้องต่อสู้ป้องกันตัวไม่ใช่จากมนุษย์ด้วยกัน แต่ยังมีจำพวกสัตว์ร้ายอีกด้วย ถ้าพลาดพลั้งไม่ระวังตัว ก็อาจตกเป็นอาหารแก่สัตว์เหล่านั้น สัตว์ในสมัยดึกดำบรรพ์ครั้งกระโน้น ส่วนมากมีร่างกายกำยำใหญ่โตและดุร้ายมาก บันทึกลับสูญพันธุ์ไปหมดแล้ว ส่วนใหญ่เห็นจะถูกมนุษย์สังหารให้ตายไปด้วยธนูหน้าไม้เป็นต้น ถ้ามนุษย์สมัยโน้นไม่มีปัญญาเริ่ม ไม่รู้จักสร้างเครื่องอาวุธขึ้น บานนี้ มนุษย์ก็คงสูญพันธุ์เสียแล้ว เพราะคงสู้พลังกำลังและเล่ห์เขี้ยวของสัตว์เหล่านั้นไม่ได้

แต่มนุษย์มีปัญญาเริ่มซึ่งสัตว์อื่นไม่มี มนุษย์จึงล่องพ้นสภาพทำทางวัฒนธรรมดังกล่าวมานี้ได้ และมีวิวัฒนาการเป็นลำดับมา จนมนุษย์ส่วนใหญ่บรรลุสภาพมีวัฒนธรรม อยู่ในชั้นอารยธรรม

อารยธรรม ถ้ากล่าวทางเหตุ คือ ความสามารถรู้จักริเริ่มของมนุษย์ สร้างสิ่งวัฒนธรรมให้ก้าวหน้าอยู่ในระดับสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อเป็นวิถีชีวิตอันดีงามของตน ให้พ้นไปจากสภาพป่าเถื่อน

ที่ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ให้คำนิยามไว้ว่า “วัฒนธรรม” หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

นี่คือความหมาย วัฒนธรรมอุดมคติ เพื่อเล็งผลเลิศตามที่กล่าวมาข้างต้น

อารยธรรม ถ้ากล่าวทางผล คือ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งมีอยู่ในทางสังคมและสามัญ ที่มีผลผลิตวัฒนธรรมที่สังคมสร้างขึ้น มีลักษณะอยู่ในระดับสูงตรงกันข้ามกับระยชนปศุกรรม และพ้นแล้วจากสภาพเป็นป่าเถื่อน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง อารยธรรม คือ สัมฤทธิผลของสังคมหรือวัฒนธรรม อันมีลักษณะเป็นความเจริญก้าวหน้า ทั้งในทางวัตถุและจิตใจ เช่น มีบ้านมีเมืองอยู่ มีระเบียบแบบแผนอันดีเป็นชนบปกครอง มีศีลธรรมและจรรยาดีงาม มีหนังสือใช้ มีศิลปวิทยาและอื่น ๆ อยู่ในระดับที่นับว่าสูง ซึ่งเมื่อเปรียบกับของสังคมอื่นในสมัยเดียวกัน ถือว่ายังล้าหลังอยู่ ถ้าเป็นดังนี้ ก็อาจกล่าวได้ว่า สังคมแรกมีสภาพเป็นอารยธรรม คือ มีวัฒนธรรมเจริญสูงแล้ว

อารยธรรม ถ้ากล่าวทางประวัติศาสตร์ คือ ความเจริญงอกงามของวัฒนธรรมในสมัยที่เป็น ระยะปัจจุบัน หรือ ระยะหลังที่สุดของ ๓

ระยะที่กล่าวมานี้ ที่กล่าวกันว่าคนนั้นคนนั้นไม่มีวัฒนธรรม ถ้ากล่าวกันสั้น ๆ เท่านั้นก็กำกวม เพราะมนุษย์ในสังคมไม่ว่าที่ใด ก็ต้องมีวัฒนธรรมทั้งนั้น ถ้าไม่มีวัฒนธรรมก็จะมีสังคมขึ้นไม่ได้ หากแต่วัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมเหล่านั้น มีต่างกันเป็นนรปศุกรรม อณารยธรรม หรืออารยธรรม อยู่ในลำดับขั้นไหนเท่านั้น มนุษย์ในสังคมใดที่ไม่มีวัฒนธรรมเสียเลยหาไม่มี อย่างน้อยก็ต้องพูดภาษาเป็น เพื่อจะได้สื่อสารบอกให้ทราบกัน มนุษย์ที่มีวัฒนธรรมอยู่ในขั้นนรปศุกรรม ก็ยังมีเหลืออยู่ในโลกนี้หลายแห่ง เช่น พวกเงาะเซม้งในแหลมมลายูตอนใต้ พวกชาวหมู่เกาะอันดามันในมหาสมุทรอินเดีย พวกเวดดาในกลางเกาะลังกา และที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง

ที่กล่าวว่า คนนั้นคนนั้นไม่มีวัฒนธรรม ผู้กล่าวอาจหมายความว่า เพียงว่า คนนั้นไม่มีวัฒนธรรมเจริญถึงขั้นสูง ตามที่สังคมกำหนดไว้เป็นมาตรฐาน ซึ่งอาจเป็นคำสั่งของรัฐ หรือเป็นวิถีประชากร (folkways) ก็ได้

วิถีประชากร คือ ประเพณี มีลักษณะง่าย ๆ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประพฤติกันอยู่เป็นปกติ ด้วยการจำและบอกเล่าหรือเอาอย่างสืบ ๆ ต่อกันมาแต่สมัยปฐมปรา ไม่มีจดเป็นหนังสือขึ้นไว้ วิถีประชากรเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัยและหมู่คณะ เพราะเป็นความรู้ที่จำกันมา ไม่แน่นอนเหมือนกับที่จดไว้ แม้กระนั้นก็ดี ถ้าลงได้ถืออยู่ ก็เปลี่ยนแปลงไปไม่ได้ง่าย ๆ เช่น ถ้าห่มผ้าเมื่อเข้าไปในวัด ก็ต้อง

เปลื้องออกเป็นสไบเฉียง เมื่อเข้าใกล้ผู้ใหญ่ ก็ต้องก้มต้องย่อตัวอย่างนี้เป็นต้น ก็เป็นวิถีประชากร

มาตรฐาน (Standard) คือ สิ่งที่ดีเอาเป็นหลักเทียบกำหนดสัตว์เดี๋ยวจาน เช่น แมว เมื่อเราคลุกข้าวกับปลาให้มันกิน มันก็เลือกกินแต่ปลาก่อน เพราะมันรู้ได้โดยสัญชาตญาณ ว่าปลาและข้าวแตกต่างกันอย่างไรรในเรื่องคุณภาพที่มันต้องการ อย่างนี้ยังถือไม่ได้ว่ามันกำหนดมาตรฐานในเรื่องอาหารของมัน เพราะเป็นแต่มันรู้สึกจำได้จากการประสบพบเห็นของมันมาแต่ก่อน ว่าปลาดีกว่าข้าวเท่านั้น มันจึงเลือกกินปลามากกว่ากินข้าว

ส่วนมนุษย์ นอกจากจะรู้สึกจำได้ด้วยสัญชาตญาณ ยังรู้จักประดิษฐ์สร้างสิ่งที่เห็นว่าดีให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คือ ไม่ยอมอยู่ที่แค่นั้นก็แค่นั้น แต่ยังมีความคิดเห็นเป็นอุดมคติเขยิบขึ้นไปด้วย เพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานไว้ เพราะฉะนั้น มาตรฐาน คือ ความปรารถนาในจิตใจของมนุษย์ ที่คิดเห็นว่า สิ่งที่ดีตนได้ประสบพบมาแล้ว อาจทำให้ดีกว่าเดิมยิ่งขึ้นอีกได้ เพื่อใช้เป็นเครื่องกำหนดวัดสิ่งที่ตนปรารถนา ว่าควรจะต้องขึ้นเป็นอย่างนั้น ๆ มาตรฐานจึงเป็นเครื่องช่วยกิจกรรมการงาน เพื่อให้กิจกรรมนั้นบรรลุผลในความปรารถนาของตน

มาตรฐานของสังคม จะเป็นของสังคมใหญ่หรือสังคมย่อยที่รอง ๆ ลงมาก็ตามที จะถือว่า เป็นข้อกำหนดที่เด็ดขาดเป็นที่สุดของสังคมเสมอไปหาได้ไม่ เด็กที่กระโดดโลดเต้นเพราะชน ถูกผู้ใหญ่ห้ามไม่ให้กระโดด ถ้าฝ่าฝืนจะถูกตี เด็กกลัวก็เลิกกระโดดเพราะกลัวถูกลง

โทษ แต่ที่จะรู้และเข้าใจว่าการกระโดดโลดเต้น อาจพลัดปลั่งแข้งขาหักก็หาไม่ ที่เด็กไม่สนใจไม่ใช่ว่าเป็นมาตรฐานของเด็ก แต่เป็นมาตรฐานของผู้ใหญ่ฝ่ายเดียวกัน เพราะฉะนั้น เมื่อว่าในทางวัฒนธรรม จะมีความเจริญงอกงามก็อยู่ที่คนในสังคมมีวัฒนธรรมอยู่ในขั้นไหน ถ้ายังอยู่ในระดับต่ำ ก็ต้องส่งเสริมให้เขิบสูงขึ้นมาโดยลำดับให้ได้ส่วน สมดุลกัน เราจะปลูกคนนอนหลับ ก็ต้องค่อยๆ ปลูกให้เขารู้ตัวเสียก่อน ไม่ใช่ว่าคนหลับพอปลูกก็ลุกขึ้นในทันที

๔. เอกัตภาพวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรม ก็เปรียบเหมือนสิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิตเป็นองค์ประกอบ (composition) คือ มีหลายสิ่งประกอบกันเป็นองค์หรือเป็นรูปขึ้น ในทางพุทธศาสนาเรียกองค์ประกอบนี้ว่า สังขตธรรม แปลว่า สภาพอันปรุงแต่งขึ้นเป็นรูป องค์ประกอบนั้น ถ้ามีลักษณะประสานกลมกลืนกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ก็เรียกว่ามี เอกภาพ (unity) แต่ในเรื่องสังคมและวัฒนธรรม ถ้ามีลักษณะเข้ากันได้ดี มีความพร้อมเพรียงกัน หรือเข้าชุดเข้าพวกกันได้เหมาะสม จินตนาว่าสมบูรณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็เรียกสังคมหรือวัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเช่นนั้น ว่ามี เอกัตภาพ (integration) แปลว่า การที่มีหน่วยต่าง ๆ ประกอบกันเป็นหน่วยเดียวโดยสมบูรณ์

สังคมประกอบด้วยบุคคลหลายคนมารวมกัน บุคคลเหล่านี้ต่างก็เป็นปฏิปักษ์กัน แต่มารวมกันเป็นเอกัตภาพสังคมขึ้นได้ ก็ด้วยมีพฤติกรรมหรือเหตุที่เป็นไป นำให้บุคคลเหล่านั้นมีความพร้อมเพรียงเป็นสามัคคีกัน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เป็นอย่างที่กล่าวไว้ว่า “รวมกันก็อยู่ แยกกันก็ตาย” เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงสังคมในเรื่องอันเกี่ยวกับวัฒนธรรม จะต้องกล่าวให้ชัดว่า สังคมประเทศชาติ สังคมท้องถิ่น สังคมคนชั้นสูง ชั้นกลาง หรือชั้นต่ำ สังคมเด็ก หรือผู้ใหญ่เป็นต้น เพราะมีซับซ้อนกันอยู่หลายสังคม เช่น กล่าวว่า

สังคมหนึ่งสังคมหนึ่งมีวัฒนธรรมเจริญงอกงาม ก็กล่าวเป็นลอยๆ ไม่ทราบ
ว่าหมายถึงหมู่ชนในสังคมไหน

ในทำนองเดียวกัน วัฒนธรรมก็มีลักษณะอย่างเดียวกับสังคม
คือ มีซ้อนกันอยู่หลายลักษณะของวัฒนธรรม ซึ่งมารวมกันเป็นเอกัต-
ภาพวัฒนธรรม อาหารที่เรากิน เสื้อผ้าที่เราใส่ โรงเรียนที่เราสร้าง
เรือกสวนไร่นาที่เรามีเราทำ ประเพณีที่เราปฏิบัติอยู่ ศาสนาที่เรา
นับถือ กิริยามารยาทที่เราแสดงออก ศิลปะที่เราแสดงและดู มีการ
ร้องรำทำเพลงเป็นต้น วาจาที่เราเปล่งออก หนังสือที่เราเขียนที่เรา
อ่าน และอื่นๆ อีกมากจนจรรยาไม่ได้หมด ซึ่งล้วนเป็นสิ่งผลิตขึ้นจาก
ใจทั้งสิ้น ไม่มีและเป็นเองตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้แต่ละหน่วย รวม
หมดนั้น ที่มาประกอบกันเป็นเอกัตภาพวัฒนธรรม เป็นอันหนึ่งอัน
เดียวของแต่ละสังคม เรียกว่า วัฒนธรรมรวม (total culture) ซึ่ง
แต่ละสังคม ก็มีรูปแบบของตนเองโดยเอกเทศ เรียกว่า วัฒน-
ธรรมแบบ (culture pattern) เช่น อาหารและการจัดอาหารกินอาหาร
ของไทย ก็เป็นแบบหนึ่ง และถ้าเอาลักษณะอื่นๆ ของวัฒนธรรม
ไทย มารวมกันทั้งหมดเป็นอันหนึ่งอันเดียว ก็เป็นวัฒนธรรมรวมซึ่ง
มีวัฒนธรรมแบบเป็นเอกเทศของไทย สังคมอื่นก็มีวัฒนธรรมซึ่งมี
วัฒนธรรมแบบเป็นเอกเทศของตน แตกต่างไปจากวัฒนธรรมไทย ไม่
มากนัก

วัฒนธรรมรวมของสังคมต่างๆ ที่มีแบบละม้ายคล้ายคลึงกัน และ
มีแดนต่อเนื่องกัน ก็เรียกว่า วัฒนธรรมแดน (culture area) เช่น
วัฒนธรรม ไทย พม่า เขมร ลาว เป็นวัฒนธรรมแดนภาคพื้นเอเชีย
อาคเนย์ เพราะมีแบบรูปคล้ายคลึงกันมาก

วัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งประกอบส่วนใหญ่ภายในสังคม ประเทศชาติ เช่น วัฒนธรรมไทยภาคต่างๆ ของประเทศไทย ก็เป็น วัฒนธรรมรอง (sub-culture) ของวัฒนธรรมรวมของไทย ในทำนองเดียวกัน ถ้าถือวัฒนธรรมภาคว่าเป็นวัฒนธรรมรวมของภาคนั้น ๆ แต่ละภาคโดยเอกเทศ วัฒนธรรมที่เป็นส่วนประกอบก็เป็นวัฒนธรรมรองของภาคนั้น ๆ

วัฒนธรรมที่กล่าวเหล่านี้ ยังประกอบด้วยสิ่งเป็นวัฒนธรรม ซับซ้อน (culture complex) และวัฒนธรรมซับซ้อนก็ประกอบด้วย สิ่งเป็นวัฒนธรรมลักษณะ (culture trait) อันเป็นส่วนน้อยที่สุดของ วัฒนธรรม

เครื่องดนตรีซึ่งประกอบกันเป็นวงดนตรี ก็มีมากขึ้น และมี ลักษณะต่าง ๆ กัน ถ้ากล่าวโดยยกเอาวัฒนธรรมเป็นที่ตั้ง วงดนตรีนั้น ก็เป็นวัฒนธรรมซับซ้อน ถ้าแยกออกแต่ละชิ้น เช่น กลอง กลองก็ เป็นวัฒนธรรมลักษณะ อันเป็นส่วนน้อยที่สุดของวัฒนธรรมวงดนตรีไป จริงอยู่เราอาจแยกส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเอกัตภาพของกลอง ก็ แยกได้ ถ้าเราถือเอากลองเป็นที่ตั้ง ว่าเป็นวัฒนธรรมซับซ้อน เมื่อถือ เช่นนี้ ส่วนต่าง ๆ ของกลองก็เป็นวัฒนธรรมลักษณะไป

ถ้าจะเทียบการแบ่งส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรม ที่ประกอบกัน เป็นเอกัตภาพ กับร่างกายของคน ก็เป็นทำนองเดียวกัน ร่างกายซึ่ง มีส่วนรวมกันหมดนั้น เท่ากับเป็นวัฒนธรรมรวม ร่างกายนี้ของแต่ละ บุคคลก็มีรูปร่างหน้าตาเป็นแบบหนึ่ง นี่เท่ากับเป็นวัฒนธรรมแบบ ร่างกายประกอบด้วยภาคต่าง ๆ มีศีรษะ ลำตัว และแขนขา นี่เท่ากับ

เป็นวัฒนธรรมเด่น เพราะต่อเนื่องกันเป็นแนวยาว ภาคต่าง ๆ ของร่างกาย ก็เท่ากับเป็นวัฒนธรรมรอง แต่ละภาคของร่างกาย เช่น ศีรษะ เป็นต้น ก็เท่ากับเป็นวัฒนธรรมซับซ้อน เพราะประกอบด้วย ทา หนุ จมูก ปาก และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งเท่ากับเป็นวัฒนธรรมลักษณะของศีรษะ เหตุนี้ ถ้ากล่าวอย่างรวบรัด วัฒนธรรมจึงมีทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทั่วไป (general culture) และวัฒนธรรมเฉพาะ (specific culture)

วัฒนธรรมใจจะเจริญหรือเสื่อม ก็อยู่ที่วัฒนธรรมนั้นมีเอกัตภาพหรือไม่ ตัวอย่าง เครื่องเรือน (วัฒนธรรมซับซ้อน) ซึ่งประกอบด้วยโต๊ะและเก้าอี้ (วัฒนธรรมลักษณะ) ถ้าโต๊ะเตี้ยไป หรือเก้าอี้สูงไป ก็กล่าวได้ว่าเครื่องเรือนชุดนั้นไม่มีเอกัตภาพ เพราะเข้ากันได้ไม่เหมาะสม ว่าถึงสังคมก็เป็นทำนองเดียวกัน ถ้าคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ทำหน้าที่ตามฐานะและบทบาท (status and role) ของตนในสังคม คือ ไม่ดำเนินวิถีชีวิตให้เป็นไปตามวัฒนธรรมที่กำหนดไว้ในสังคม ก็จัดว่าสังคมนั้นและวัฒนธรรมนั้น บกพร่องในเอกัตภาพ

ตัวอย่างอันดีอันเกี่ยวด้วยเอกัตภาพ ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ คือ นิ้วมือ นิ้วทั้ง ๕ นิ้วที่ประกอบกันเป็นส่วนหนึ่งของมือ ถ้ามีลักษณะเท่ากันและเหมือนกันหมด ก็จะเป็นนิ้วมือที่ไม่น่าปรารถنانัก เพราะจะใช้งานไม่ได้ดี ถ้านิ้วมีจำนวนเกินหรือขาดไป ก็เกะกะไม่สะดวกหรือบกพร่องในการใช้ ไม่มีลักษณะเป็นเอกัตภาพ ถ้านิ้วแต่ละนิ้วไม่ทำหน้าที่ตามฐานะและบทบาทของตน เช่น จะหยิบอะไรซึ่งเป็นหน้าที่ของนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้เป็นผู้มีบทบาท แต่ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ และ

นิ้วอื่นซึ่งไม่มีฐานะและหน้าที่เช่นนั้นกลับไปแย้งทำ ก็ะหิยอะไรไม่ได้ ถึงได้ก็ไม่ใช่สะดวก ถ้าจะทำอะไรนิ้วทั้ง ๕ นิ้วไม่หิยพร้อมกัน ก็แสดงว่า นิ้วเหล่านั้นขาดสามัคคีความพร้อมเพรียงกัน หรือไม่มีเอกัตภาพ นั้นฉันใด เรื่องวัฒนธรรมและสังคมก็ฉันนั้น

บุคคลในสังคม ย่อมมีส่วนร่วมด้วยในวัฒนธรรมรวมของสังคม ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะแต่ละคนก็มีฐานะและบทบาทต่าง ๆ กัน อย่างเรื่องของนิ้วมือที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลคนเดียวจะเป็นทั้งนักปราชญ์ นักการเมือง พ่อค้า คิลปิน และอื่น ๆ พร้อมในคราวเดียวกันทุกอย่างไม่ได้ อย่างนี้ก็มีส่วนร่วมด้วยไม่มากนักน้อยเท่านั้น

มีนิทานชาวอิสานอยู่เรื่องหนึ่ง เล่าว่า คนเดินทางหลายคนมานอนค้างแรมคืนที่ศาลาแห่งหนึ่งในกลางป่า ตกตึกเมื่อคนเดินทางเหล่านั้นกำลังนอนหลับสนิท เปรตตนหนึ่งมาที่ศาลาเห็นคนเหล่านั้นนอนเกะกะและก้าวก่ายกัน ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็รำคาญใจอยากจะจัดให้เป็นระเบียบเข้าแนวกันเสีย จึงลากศิระคนนอนเหล่านั้น ซึ่งหล่อมล้าต่ำสูงกันอยู่ให้เข้าแนวเท่ากันหมด ตูก็เสมอกันดี ครั้นเหลือบไปดูทางเท้าคนเหล่านั้น เห็นยังล็กถันกันอยู่ จึงลากเท้าให้มาเข้าระดับเท่ากันเสีย แต่ทางศิระของคนเหล่านั้นกลับไม่เท่ากันอีก หันไปจัดทางศิระใหม่ ทางเท้าก็กลับล็กถันอีก พยายามจัดกลับไปกลับมาอยู่หลายครั้งหลายหน ก็ทำให้ศิระและเท้าเท่ากันไม่ได้ ในที่สุดเปรตก็หมดความพยายาม ที่จะทำให้เท่ากัน

ตามนี้ จะเห็นได้ว่า สิ่งประกอบกันเป็นสังคมและวัฒนธรรม จะต้องมีความอย่างต่างชนิด จะเพียรทำให้เป็นลักษณะเดียวเหมือน

กันหมด แม้แต่ผีसांगเทวดาก็ทำไม่ได้ ท่านกล่าวว่า “วัฒนธรรมที่
 ลงรูปเป็นแบบเดียว ก็จะไม่เป็นวัฒนธรรมเลย” (T.S. Eliot, Notes
 towards the Definition of Culture, London, 1948 p. 62) วัฒนธรรม
 ที่สมบูรณ์มีเอกภาพ ต้องมีส่วนต่างๆ ที่ประกอบ “เหมือนกัน แต่ก็
 ไม่เหมือนกัน” นิ้วมือทั้ง ๕ นิ้วเป็นนิ้วเหมือนกัน แต่ก็มีลักษณะต่าง
 กัน เป็นนิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย ซึ่งแต่
 ละนิ้วก็ไม่เหมือนกัน คนก็เป็นคนเหมือนกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน
 เพราะมีทั้งหญิงชายเด็กและผู้ใหญ่ คนไทยคนฝรั่ง ก็เหมือนกันหมด
 เพราะเป็นคนด้วยกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน เพราะเป็นคนไทยคนฝรั่ง
 ผู้หญิงสาวก็มีลักษณะของหญิงสาวเหมือนกันหมด แต่ก็ไม่เหมือนกัน
 ทุกคน ที่เวทคานางฟ้าบนสวรรค์มีรูปร่างหน้าตาสวยเหมือนกันหมด
 เป็นเรื่องอุดมคติที่คนคิดเห็นเท่านั้น

เมื่อลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมเป็นเช่นนี้ ท่านจึงกล่าวว่า
 “วัฒนธรรมเป็นสากลในประสบการณ์ของมนุษย์ แต่การประจักษ์แห่ง
 วัฒนธรรม แต่ละคนและท้องถิ่น ย่อมมีลักษณะเป็นเอกเทศ”
 (Melville T. Herskovitz, Man and His Works, New York, 1948)

สิ่งทุกอย่าง แม้จะต้องแตกต่างกัน แต่ก็ต้องมีลักษณะส่วนใหญ่
 ที่ไม่แตกต่างกันในพวก ทหารก็มีทั้งที่เป็นแม่ทัพนายกอง ลดหลั่น
 รองกันลงไปจนถึงพลทหาร แต่ก็เป็นทหารด้วยกัน แม้แต่พลทหาร
 ก็ยังมีแตกต่างกันเป็นเหล่าต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทที่จะต้องกระทำตาม
 หน้าที่ เพราะฉะนั้น ความสำคัญของสังคมและวัฒนธรรม จึงอยู่ที่มี
 เหมือนกันและไม่เหมือนกัน แต่ว่าหน้าที่กลมเกลียวเป็นสามัคคีรส

มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงจะทำให้สังคมและวัฒนธรรมมีความเจริญก้าวหน้า

ในหนังสือเก่า เมื่อกล่าวถึงท้าวพระยามหาษัตริย์เสด็จออกว่า
ขานงานเมือง มักพรรณนาเป็นความเบื้องต้นว่า “แวดล้อมพร้อม
พรั่งด้วยเสนามาตย์กวีชาติราชบัณฑิต” หรืออะไรในทำนองนี้ แสดง
ว่าพระมหากษัตริย์แต่ปางก่อน ซึ่งทรงทศพิธราชธรรม ย่อมมีผู้ซึ่ง
เป็นชนชั้นมีปัญญาความสามารถ แวดล้อมอยู่พร้อมพรั่งเป็นกำลังใน
การบริหารงานแผ่นดิน คือ

๑. เสนา ได้แก่แม่ทัพนายกอง มีหน้าที่คุ้มครองสังคมให้พ้น
อันตรายจากอริราชศัตรู ที่จะมารุกรานทางภายนอก

๒. อมาตย์ ได้แก่ผู้เป็นหัวหน้าเจ้าฝูง มีหน้าที่ปกครองดูแล
ทุกข์สุขประชาชนในสังคม ให้มีความสุขกายตามสัญญาตมณ คือ
ความปลอดภัย ความเป็นธรรม การรักษาสัจอันเป็นทรัพยากรของ
ชาติ คือ ทรัพย์ในดินสินในน้ำ และศิลปวัตถุ ศิลปสถาน อย่างแรก
เป็นทรัพยากรธรรมชาติ อย่างหลังเป็นทรัพยากรประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรม

๓. กวี ในที่นี้หมายถึงนักปราชญ์ฉลาดในคติโลกและคติธรรม
มีหน้าที่ชักจูงใจประชาชนในสังคม ให้เกิดความพอใจ ตั้งอยู่ในคุณ
ธรรม คือ คุณงามความดี

๔. ราชบัณฑิต ได้แก่ผู้ทรงความรู้ในศิลปวิทยา มีหน้าที่ส่งเสริม
ความรู้แก่ประชาชน ให้มีความเจริญงอกงาม ขจัดความโง่เขลา
และมีตมณ

ชนทั้ง ๔ จำพวก^๕ เป็นบุคคลที่สังคมในสมัยก่อนยกย่องให้เกียรติ ซึ่งในภาษาอังกฤษเรียกว่า elites คือ ชนชั้นนำของสังคม วัฒนธรรมของสังคมใดจะมีความเจริญงอกงาม ก็อยู่ที่ชนชั้นนำดังกล่าวนี้ประพฤติและกระทำเป็นตัวอย่างในทางวัฒนธรรมประจักษ์ด้วยความเสียสละ

ชนชั้นนำเหล่านั้นมาแต่ไหน ก็มาจากประชาชนซึ่งมีปัญญาสามารถ และมีภารกิจเพื่อความก้าวหน้าของวัฒนธรรมเฉพาะเป็นบุคคล แม้กระนั้น ระหว่างชนชั้นนำด้วยกัน ก็ยังมีคุณธรรมที่กล่าว^๕แต่ละคนแตกต่างกันไม่มากนักน้อย ที่จะมีเท่าเทียมกันหาไม่^๕ ทั้งนี้ ก็มาจากพื้นวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่เดิมไม่เท่ากัน

พื้นวัฒนธรรม^๕นั้นมาแต่ไหน ก็มาแต่วัฒนธรรมครอบครัวยุโรปเป็นประการแรก คนทุกคนจะพ้นจากอิทธิพลวัฒนธรรมครอบครัวยุโรปไม่ได้ เกิดมาได้รับการศึกษาอบรม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งเรียกว่า วัฒนธรรมประจักษ์จากสังคมใด ก็มีวิถีชีวิตเป็นไปตามพื้นเพวัฒนธรรมของสังคมนั้น จะมีความเจริญหรือความเสื่อมต่อไปอย่างไร ก็มาแต่วัฒนธรรมครอบครัวยุโรปเริ่มต้น เหตุนี้ สังคมที่เจริญ จึงมีบุคคลซึ่งมีพื้นวัฒนธรรมต่างระดับชั้นซ้อนกันอยู่ แต่มีความประสานกันเป็นเอกภาพของสังคม ถ้าสังคมใดมีบุคคลเป็นส่วนประกอบ ที่มีระดับวัฒนธรรมเสมอกันหมด สังคมนั้นก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบรูปซึ่งไม่น่าปรารถนานัก

เท่าที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าวัฒนธรรมก็เหมือนกับสังคมที่มี
ส่วนต่าง ๆ ชั๊นและประสานกันอยู่ เป็นวัฒนธรรมลักษณะ วัฒน-
ธรรมซับซ้อน วัฒนธรรมรอง วัฒนธรรมแกน และมีวัฒนธรรม
รวมซึ่งเป็นวงใหญ่ ครอบงำอื่น ๆ อีกที ถ้าจะมีผู้กล่าวว่า วัฒนธรรม
ของสังคมใด เช่น วัฒนธรรมไทยเจริญหรือเสื่อม ก็จะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า หมายถึงวัฒนธรรมรวม หรือวัฒนธรรมทั่วไป
หรือหมายถึงวัฒนธรรมเฉพาะอย่างไหน มิฉะนั้น ก็จะเป็นอย่างถาม
ว่า “ไปไหนมา” ตอบว่า “สามวาสองศอก” ฉะนั้น

๕. การแบ่งหมวดวัฒนธรรม

วัฒนธรรมวัตถุ

เหตุใดสังคมจึงต้องมีวัฒนธรรม ก็เพราะมีความต้องการและความจำเป็นแก่วิถีชีวิตของตน เพื่อให้เป็นความเจริญก้าวหน้า บรรลุผลเป็นความสุขกายสบายใจอยู่ในระดับสูง

ถ้าประมวลหมวดของวัฒนธรรม ที่สังคมต้องการและจำเป็นต้องมีก็แบ่งออกได้เป็น ๕ หมวดใหญ่ คือ

ความจำเป็นและความต้องการทาง ๑. ร่างกายหรือชีวิต ๒. สังคม ๓. จิตใจ ๔. สุนทรียภาพ (Aesthetics) และ ๕. ภาษา
นี่ก็อีก เมื่อกล่าวว่า วัฒนธรรมไทยเจริญขึ้นก็ต้องเข้าใจว่า หมายถึง วัฒนธรรมทั้งหมด ทั้ง ๕ หมวดนี้ ถ้าเป็นแต่หมวดไหนที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ก็ต้องแยกหมวดให้เห็น มิฉะนั้น ก็อาจทำให้เข้าใจผิดกันก็ได้ เพราะเป็นธรรมชาติของคน เมื่อกล่าวเรื่องแต่แง่หนึ่งของสิ่งใด ก็มักกล่าวรวมกันไปในเรื่องนั้น ซึ่งตามธรรมชาติก็อาจเข้าใจกันได้ แต่เมื่อต้องการใช้เกี่ยวกับปัญหาสังคม ก็ต้องกล่าวให้ชัดเจนไปเพื่อกันเข้าใจผิด

๑. ร่างกายหรือชีวิต ธรรมชาติสิ่งมีชีวิตย่อมมีความต้องการและความจำเป็นประการแรก คือ สิ่งบำรุงเลี้ยงชีวิต มีอาหารการกินเป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเฉพาะหน้า ผิดเพี้ยนเวลาไปให้นานเกินสมควรไม่ได้ ในเรื่องความจำเป็นที่กล่าวนี้ มนุษย์ดีกว่าสัตว์เดียรฉาน เพราะรู้จักเพาะปลูก คือ ทำไร่นาและเลี้ยงสัตว์ และ

รู้จักหุงต้มอาหารและถนอมรักษาอาหารเอาไว้กินได้นาน ๆ นอก^๕นั้น
ยังรู้จักเอาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมดา มาถัก มาทอ และทำเป็นเสื้อ
ผ้า เครื่องนุ่งห่ม รู้จักสร้างเหย้าเรือน รู้จักสร้างเครื่องมือเครื่องใช้
เป็นอุปกรณ์เครื่องช่วยเหลือนั่น (เรียกเป็นคำรวมในภาษาอังกฤษว่า
artifacts หรือ วัตถุวัฒนธรรม) และรู้จักสร้างเรือแพ ถนอหนทาง
ยานพาหนะ เป็นต้น เพื่อความสะดวกความสบายแก่ชีวิต การรู้จัก
สร้าง รู้จักทำสิ่งเหล่านี้^๕ ในขั้นต้นก็เป็นสิ่งง่าย ๆ แล้วจึงเจริญเติบโต
มีลักษณะซับซ้อน เป็นวิวัฒนาการเรื่อยมาโดยลำดับ

สิ่งที่กล่าวเหล่านี้^๕ ย่อมมีเงื่อนไขและสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
กับสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในดินซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ ถ้าดินที่อยู่ของ
สังคมใดเป็นเขตของโลกมีอากาศหนาว ความจำเป็นในเรื่องอาหาร
เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และอุปกรณ์ต่าง ๆ ของสังคมนั้น ก็ต้องเป็น
ไปให้เหมาะสมกับสภาพของดินที่นั้น และใช้วัสดุสำหรับสร้างตามที่มีอยู่
และหาได้สะดวก ถ้าเป็นสังคมอยู่ในเขตมีอากาศร้อน สิ่งที่สร้างหรือ
ทำขึ้น^๕ ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ดังนั้น^๕ เพราะฉะนั้น^๕ สิ่งที่สังคม
สร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรม เพื่อความจำเป็นและความต้องการของสังคม
ทางชีวิตหรือร่างกาย ย่อมตกอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือ
ภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดให้^๕ สิ่ง^๕ ที่สังคมสร้างขึ้นหรือ
ทำขึ้นด้วยความจำเป็น^๕ และมีความต้องการเกี่ยวกับชีวิตหรือร่างกาย^๕
เรียกเป็นคำรวมว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture)

ในวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม เมื่อกล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรม-
วัตถุ ย่อมหยิบยกเอาเรื่องอาหารการกิน ของสังคมที่มีวัฒนธรรม

อยู่ในระยะเริ่มแรก ซึ่งมีลักษณะขั้นนรปศุธรรมขึ้นมากล่าวก่อน แล้วเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของสังคมชั้นอนารยธรรมและชั้นอารยธรรมเป็นลำดับกัน เพื่อค้นหาว่ามีวิวัฒนาการกันมาอย่างไร และเพราะเหตุไร ลางสังคมจึงผ่านพ้นจากสภาพมีวัฒนธรรมระดับต่ำ มามีวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูง แต่ลางสังคมยังคงอยู่ในระดับต่ำ เราจะรู้เหตุการณ์ในปัจจุบัน และคาดการณ์ในอนาคตได้ถูกมากกว่าผิด ก็ด้วยรู้เรื่องในอดีต ว่ามีเหตุผลและสืบเนื่องกันมาอย่างไร ไม่ใช่แต่เรื่องอาหารการกินของสังคมเท่านั้น เรื่องอย่างอื่น ๆ อันเป็นลักษณะของวัฒนธรรม ก็ต้องมีเปรียบเทียบตามหลักวิชา เป็นไปในทำนองเดียวกัน

ว่าเฉพาะเรื่องอาหารการกิน มนุษย์ในชั้นเดิมเมื่อแรกเริ่มมีวัฒนธรรมอยู่ในขั้นนรปศุธรรม และซึ่งยังมีเหลือตกค้างอยู่ในโลกนี้ ลางแห่ง อาศัยครองชีพด้วยการแสวงหาผักหญ้าและพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่ขึ้นเอง และหาปลาล่าสัตว์ป่าเอามาเป็นกักขอาหาร ต่อมาจึงรู้จักเพาะปลูก รู้จักหุงต้มอาหาร และรู้จักสร้างภาชนะเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อการนี้ มีวิวัฒนาการเป็นความเจริญมา เหตุไรสังคมในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ที่เราอยู่นี้ ส่วนใหญ่จึงกินปลาร้าปลาแดก ซึ่งลางสังคมที่ไม่เคยกินบอกว่าเหม็น แต่ลางสังคมชอบกินเนย ซึ่งลางที่เรา ก็บอกว่าเหม็นเหมือนกัน ที่สังคมชาวภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ชอบกินปลาร้าปลาแดก ก็เพราะอยู่ในที่มีห้วย หนอง คลอง บึง มาก และปลูกข้าวในที่น้ำท่วมถึงเป็นอาชีพอัน จึงกินข้าวกินปลาเป็นอาหาร จนคำว่า ข้าวปลา หมายความว่าอาหารในภาษาไทย ที่ทำปลาร้าปลาแดก

ก็เพื่อจะถนอมรักษาอาหารไว้กินได้นาน ๆ ในยามขาดแคลน ส่วนสังคมอื่นกลางสังคมเลี้ยงอูฐ วัว แพะ และ แกะ เป็นอาชีพปกติ จึงต้องกินนมกินเนยจากสัตว์เลี้ยงเป็นอาหาร และถนอมรักษานมให้เป็นสภาพเนยแข็งไว้กินได้นาน ๆ ซึ่งลงที่ก็มีลักษณะเน่าเหม็นเหมือนกัน ชาวเอสกิโมทางขั้วโลกเหนือซึ่งมีอากาศหนาวจัด ก็ได้อาศัยเนื้อแมวน้ำและสัตว์อื่นทางแถบนั้น เป็นอาหารแต่อย่างเดียว ลงฤดูกาลล่าสัตว์ไม่ได้ ก็ต้องกินเนื้อสัตว์ที่ล่าไว้แต่เดิม ซึ่งลงที่ก็เน่าเหม็นเพราะเก็บไว้นาน เหตุนี้ คำว่า เหม็น ในภาษาชาวเอสกิโมจึงมีอยู่ถึง ๔๐ คำ เพราะด้วยความจำเป็น เป็นเหม็นตี เหม็นตุ เหม็นมาก เหม็นน้อย เพื่อให้ทราบว่าเป็นเหม็นแค่ไหน จึงจะใช้เป็นอาหารได้และไม่ได้

ถัดไปก็ศึกษาเรื่องที่อาศัย นี้ก็อีก จะสร้างด้วยวัสดุอย่างไร มีรูปลักษณะอย่างไร มีเครื่องเรือนเครื่องใช้อย่างไร ก็แล้วแต่สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์จะอำนวย เรือนของสังคมในแดนภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ มักสร้างด้วยไม้และยกพื้นสูง ก็เพราะมีไม้มาก จึงใช้ไม้เป็นวัสดุส่วนใหญ่ และอยู่ในที่ซึ่งน้ำท่วมได้ จึงได้ยกพื้นสูง ความจำเป็นเรื่องเครื่องเรือน มีโต๊ะเก้าอี้และเตียงเป็นต้น จึงไม่มี เพราะไม่ได้ปลูกอยู่กับพื้นดิน แม้ต่อมาเมื่อเปลี่ยนเป็นสร้างเรือนติดต่อกับพื้นดินแทนเรือนไม้แล้ว เค้ารูปเดิมที่สร้างด้วยไม้ก็ยังเหลือให้เห็นอยู่ ส่วนเรื่องเรือนแบบปัจจุบันเป็นวิวัฒนาการมาแต่เรื่องสังสรรค์วัฒนธรรม (acculturation) ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

ในเรื่องเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับร่างกาย ถ้าเป็นสังคม
ถิ่นหนาว ก็ใช้เครื่องนุ่งห่มตัดเป็นเสื้อเป็นกางเกงให้เข้ากับรูปร่าง
เพื่อให้แนบกับตัวจะได้กันความเย็นความหนาวได้ดี ส่วนสังคมถิ่นร้อน
ก็ใช้ผ้าทอผืนสำหรับนุ่งและห่ม เป็นอย่างห่มผ้า ห่มจีวร นุ่งผ้า นุ่งสบง
นุ่งโสร่ง นุ่งถุง เป็นต้น เมื่อร้อนก็เปลื้องผ้าห่มออก เมื่อหนาวก็
ใช้ห่มคลุมสะตวกติ สังคมกลางแห่งที่อยู่ในถิ่นร้อนจัด และยังมี
วัฒนธรรมอยู่ในระดับต่ำ ก็ปล่อยตัวท่อนบนล่อนจ้อน ส่วนการ
แต่งผม ทำผม แต่งหน้า แต่งตัว และมีเครื่องประดับประดาอะไรที่เป็น
ของเดิม ก็เป็นไปตามลักษณะสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ถัดจากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องมานุษยวิทยาวัฒนธรรม กล่าว
ถึงการหัตถกรรม มีปั้นหม้อ ปั้นไห และเครื่องปั้นดินเผาอย่างอื่น ๆ
การทำโลหะเป็นอาวุธและเครื่องใช้ การแลกเปลี่ยนซื้อขายให้ปันสิ่ง
ผลิตสร้างขึ้น และสิ่งอื่น ๆ อีกมากประการ ว่ามีวิวัฒนาการมาแต่
เดิมจนถึงปัจจุบันอย่างไร

ถ้าจะถามว่า นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมรู้เรื่องเหล่านี้มาอย่างไร
ก็ตอบได้ว่า รู้จากข้อความในหนังสือต่าง ๆ ที่มีผู้แต่งไว้ เมื่อชาว
ตะวันตกไปเที่ยวหรือไปอยู่ในประเทศใด ก็มักจดเรื่องความเป็นอยู่
ของสังคมในประเทศนั้นขึ้นไว้ และนอกจากการสำรวจของนักชาติ
วงศ์วิทยา (ethnologists) และนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ข้อความ
ที่จดไว้ อาจมีถูกและมีผิดมากบ้างน้อยบ้างก็แล้วแต่ความสามารถ ผู้
จดผู้สังเกตเป็นคนละเอียดถี่ถ้วน หรือบกพร่องในการนี้ ถ้าผู้จดมี
หลักวิชาเป็นความรู้ และมีใจเอื้อเฟื้อเข้าใจดีกับสังคมที่ตนไปสำรวจ

ก็อาจได้ตีความถูกต้องมากกว่าบทพ้อง ผิดกับการจดของนักท่อง
เที่ยวสามัญที่ไปเห็นมาแต่ผาดเฟินชั่วแล่น และมีความลำเอียงเข้าใจผิด
มาก่อน หรือมุ่งไปในการค้า ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ความรู้ ข้อความ
ที่กล่าวไว้จึงย่อมผิดพลาดมากกว่าถูกต้อง

นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม นำเอาข้อความจากหนังสือเหล่านี้
มาพิจารณาและวิเคราะห์ออกเป็นหมวดหมู่ แล้วแปลความหมายไปตาม
ความรู้ความเห็นของตน และประมวลเรื่องทั้งเป็นหลักและกฎเกณฑ์
ทางทฤษฎีขึ้นไว้ ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ เหตุนี้ ความเห็นของนัก
มานุษยวิทยาวัฒนธรรมซึ่งว่าด้วยเรื่องวัฒนธรรม จึงต้องมีการปรับปรุง
และแก้ไขหลักเป็นลำดับมา เป็นอย่างลักษณะของวัฒนธรรม ซึ่งมี
ความเจริญงอกงามเป็นความก้าวหน้าอยู่เรื่อยฉะนั้น

วัฒนธรรมวัตถุซึ่งสังคมสร้างขึ้น ด้วยความจำเป็นและมีความ
ต้องการตามที่กล่าวมานี้ ย่อมมีผลพลັวนไปสัมพันธ์เข้ากับวัฒนธรรม
ลักษณะอื่นไม่น้อยก็มาก เช่น

เกิดมีประเพณีเกี่ยวกับการกินอาหาร ประเพณีสร้างบ้านปลูก
เรือน ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งกาย ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและ
ความเชื่อถือ ประเพณีเกี่ยวกับการร้องรำทำเพลงและศิลปะอื่น ๆ และ
ประเพณีการใช้ภาษาและคำพูด ซึ่งพลັวนอยู่กับวัฒนธรรมวัตถุ ไม่มาก
ก็น้อย

เหตุไรชาวไทยแต่เดิมจึงมีประเพณีกินข้าวด้วยมือ ต้องปั้นข้าว
ก้อนหนึ่งวางให้นกกา กิน ก่อนลงมือกินข้าว เหตุไรจึงต้องสร้าง

ชั้นบันไดเป็นจำนวนคี่ เหตุไรจึงสไบเฉียงเมื่อเข้าเขตวัด เหตุไร
จึงนุ่งขาว ห่มขาว และโกนหัวเมื่อไว้ทุกข์ เหตุไรจึงเปลี่ยนมาเป็นคำ
เหตุไรจึงถวายข้าวพระพุทธรูป และคำถามอื่น ๆ อีกอเนกประการ
เหล่านี้ ก็มีปัจจัยพล้วนกันอยู่กับวัฒนธรรมทางวัตถุไม่มากนักเลย แล้ว
มีวิวัฒนาการมาจนทุกวันนี้ เพราะด้วยการสังสรรค์ การแทรกซึม
(diffusion) และการกลมกลืน (assimilation) วัฒนธรรมจากสังคม
อื่น ซึ่งจะกล่าวต่อไปในตอน ๙.

๖. การแบ่งหมวดวัฒนธรรม (ต่อ)

เทคนิควิทยา-สถาบันสังคม

วัฒนธรรมวัตถุมีขึ้นแก่สังคม เพราะด้วยความรู้ ๒ ประการ คือ ๑. เทคนิควิทยา (Technology) และ ๒. กิจกรรมเศรษฐกิจ (Economic activity)

๑. **เทคนิควิทยา** คือ การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมวัตถุทางเทคนิค เทคนิค คือ ความรู้ ความสามารถ และฝีมือความชำนาญที่มนุษย์ใช้เป็นปัจจัย สร้างสิ่งอันจำเป็นแก่ชีวิต มีการครองชีพเป็นต้น มีการแสวงหาวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในดินที่อยู่ของตน หรือ จากถิ่นอื่น ด้วยการย้ายขนเพื่อนำเอามาบริโภค หรือผลิตสร้างขึ้น เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ตามที่ตนต้องการ

การทำไร่ไถนา การเลี้ยงสัตว์ การหุงหาอาหาร การทอผ้าเป็นต้น จะผลิตขึ้นได้ก็ด้วยมีความรู้ความสามารถและฝีมือความชำนาญ คือทางเทคนิค นี่เป็นความหมายกว้าง ๆ อันเกี่ยวกับความรู้ทางเทคนิควิทยา ซึ่งใช้อยู่ในวิชามนุษยวิทยา แต่ความหมายทางเทคนิควิทยาที่ใช้กันอยู่เป็นสามัญ หมายถึงความรู้เฉพาะเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (applied science) มีเรื่องสร้างเรื่องใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์กลไก ซึ่งเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ ให้เป็นความเจริญก้าวหน้า ไปอย่างมากมายและรวดเร็ว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาด้วย อย่างเงาตามตัวอย่างกลับตัวไม่ทัน เพื่อจะแยกความหมายของคำว่า เทคนิควิทยา ให้ต่างกัน จึงเรียกอย่างหลังนี้ว่า เทคนิควิทยาสมัยปัจจุบัน หรือ เทคนิควิทยาตะวันตก ดังครั่งมีผู้ตั้งปัญหาถามว่า อารยธรรมสมัยใหม่หรือ

อารยธรรมตะวันตก เป็นผลดีหรือผลเสียแก่วัฒนธรรมไทย นี้ผู้ถามหมายถึงวัฒนธรรมทางเทคนิควิทยาตะวันตก แต่ไปใช้คำว่า อารยธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นเรื่องลำดับขั้นสูงสุดของวัฒนธรรมเท่านั้น

การศึกษาวัฒนธรรม ทฤษฎีที่มีความสำคัญเป็นประการแรก คือ เทคนิควิทยา เราจะทราบว่าวัฒนธรรมของสังคมใด จะเป็นสังคมของตนเองหรือของสังคมอื่น มีความเจริญก้าวหน้าอยู่ในระดับไหน หรือว่าหยุดชะงักอยู่ไม่ก้าวหน้า หรือว่าถอยหลัง ก็อยู่ที่สังคมไหนสามารถผลิตสิ่งชนิดไรขึ้นได้ รู้จักบริโภคใช้สอยสิ่งนั้นกันอย่างไร และมีวิธีผลิตสร้างขึ้นอย่างไร กล่าวรวบยอดก็คือ มีวัฒนธรรมวัตถุอันเป็นอุปกรณ์แก่ชีวิต อยู่ระดับสูงหรือต่ำกันเพียงไร เมื่อได้มีการเปรียบเทียบกันระหว่างสังคมต่าง ๆ

ถ้าสังคมใด มีสิ่งที่ผลิตสร้างขึ้น ทางความรู้เทคนิควิทยา เป็นอย่างง่าย ๆ เพื่อเป็นวิถีชีวิต ก็แสดงว่าสังคมนั้น ยังมีวัฒนธรรมอยู่อย่างง่าย ๆ ในระยะต้น ๆ ถ้าสังคมใดมีสิ่งที่ผลิตสร้างขึ้นทางความรู้เทคนิควิทยา ด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ อันเป็นเครื่องยนต์กลไกอย่างสลับซับซ้อน สังคมนั้นก็มีวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตสลับซับซ้อนตามไปด้วย แต่จะเกิดมีปัญหาสังคมที่ยุ่งยากตามมาด้วย แล้วโยงไปถึงวัฒนธรรมลักษณะอื่นด้วย เช่น สังคมใดมีรถยนต์ใช้เป็นยานพาหนะ ซึ่งดีกว่าใช้ยานพาหนะอย่างง่าย ๆ เช่น เกวียน เป็นต้น แต่จะมีเรื่องเกี่ยวกับถนนตีไม่ดี ขาดแคลนน้ำมันเบนซิน ขัดข้องในการจราจรในบางขณะ ขั้รถชนคนตาย และอะไรอื่น ๆ และโยงไปถึงเรื่องศีลธรรม และการปกครองด้วย ล้วนเกิดเป็นปัญหาสังคมที่ยุ่งยาก และทำให้

วัฒนธรรมเดิมต้องเคลื่อนที่ไปอย่างรวดเร็ว ปรับตนให้เข้ากับสภาพ
ความเป็นอยู่อย่างใหม่ไม่ใคร่ทัน

๒. **กิจกรรมทางเศรษฐกิจ** คือ งานการที่สังคมกระตือรือร้น
กระทำเพื่อได้สิ่งที่สังคมต้องการ เอามาบริโภคใช้สอย ความรู้ใน
เรื่องนี้ ได้แก่ วิชาเศรษฐศาสตร์

เทคนิควิทยา เป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่องหาเรื่องผลิตสิ่งที่จำเป็น
แก่ชีวิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องใช้เรื่องบริโภคสิ่งที่ผลิต
สร้างขึ้น ซึ่งต้องมีการเคลื่อนย้ายและขนส่ง การสะสม และการแลกเปลี่ยน
ซื้อขายกันเป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดเรื่อง อันเนื่องกับพาณิชย์กรรม

กล่าวโดยทั่วไป มนุษย์มีความจำเป็น และต้องการสิ่งเหล่านี้
เกินกว่าที่ตนจะสามารถหาหรือผลิตสร้างขึ้นได้เองในทางเทคนิค ถ้า
สังคมใดมีความรู้เทคนิควิทยาเป็นลักษณะง่าย ๆ และมีแหล่งที่อยู่
แค้น และขาดแคลนสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตสำหรับบริโภคใช้สอย สังคม
นั้นก็มีความจำเป็นอยู่ พอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ไม่มี
เวลาว่างเหลืออยู่ เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตให้เจริญก้าวหน้าได้

ตรงกันข้าม ถ้าสังคมใด มีความรู้เทคนิควิทยา เจริญกว้างขวาง
ทั้งแหล่งที่อยู่ก็ไม่แค้นแคล้น ความต้องการและความจำเป็นแก่ชีวิตก็มี
มากขึ้น ไม่เฉพาะแต่เรื่องปัจจัย ๔ เท่านั้น ยังต้องการสิ่งอื่น ๆ อีก
ยิ่งกว่านั้น ยังต้องการสิ่งที่มีความประณีตงดงามดีกว่าที่เคยมี ถ้าเป็น
ดังนี้ ก็กล่าวได้ว่า สังคมนั้นมีความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมวัตถุ

การผลิตสร้าง การแบ่งแรงงานเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งสำหรับบริโภค
ใช้สอยเหล่านี้เป็นต้น ย่อมเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจของสังคม ลักษณะ

อย่างนี้ มีอยู่ทั่วไป ไม่ว่าในสังคมใด จะต่างกันก็แต่ระดับชั้นแห่งความเจริญเท่านั้น จัดว่าเป็นวัฒนธรรมสากลประการหนึ่ง เพราะเกี่ยวกับเรื่องเพื่ออยู่

๒. สังคม ความต้องการและจำเป็นลักษณะที่ ๒ คือ สังคม เมื่อมนุษย์มีวัฒนธรรมวัตถุนันจำเป็นแก่ชีวิตหรือร่างกายแล้ว ก็นับว่ามีความสุขกายตามควรแก่สภาพ หมกกั้วกันไปไม่มากนักน้อย แต่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงต้องการอยู่เป็นปรกติสุข ปราศจากการเบียดเบียนกดขี่กัน คือ ต้องการมีเสรีภาพ ต้องการความปลอดภัย ต้องการป้องกันคนอื่นรุกราน และต้องการมีฐานะและบทบาทของตนในหมู่คณะ ตามสิทธิและหน้าที่ที่ตนมีอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้องสร้างวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นสถาบันสังคม (Social institution) ขึ้น เพื่อสวัสดิภาพสังคม

สถาบันสังคม หมายถึง กิจกรรมที่จัดตั้งเป็นระเบียบขึ้นไว้ เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่สังคมสนใจ ในการดำเนินวิถีชีวิตไปด้วยดีและลงรูปเป็นประเพณี สถาบันสังคมที่สำคัญซึ่งสังคมตั้ง หรือจัดให้มีขึ้นมาแต่เดิม คือ ครอบครัว การศึกษา การศาสนา อันเป็นหน่วยใหญ่ ๆ ที่ประกอบอยู่ในวัฒนธรรมรวม

สถาบันสังคม ย่อมประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ

๑. ผู้ทำหน้าที่ของสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว ก็มีสามีภริยาและบุตร สถาบันการศึกษา ก็มีครูอาจารย์ สถาบันการศาสนา ก็มีพระภิกษุสงฆ์

๒. อุปกรณ์ เช่น สถาบันครอบครัว ก็มีบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย มีเครื่องเรือน เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องทำกินเป็นต้น สถาบันการศึกษา ก็มีสถานที่เล่าเรียน และอุปกรณ์การสอนการเรียน เป็นต้น สถาบันการศาสนา ก็มีวัด คือ โบสถ์ วิหาร การเปรียญ และกุฏิ เป็นต้น

๓. การปกครอง มีเจ้าหน้าที่ปกครองเป็นลดหลั่นกันลงไป เพื่อให้สถาบันดำเนินไปด้วยดี เช่น สถาบันครอบครัว ก็มีบิดามารดา และบุตรทำหน้าที่ปกครอง สถาบันการศึกษา ก็มีผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ อาจารย์รอง และเจ้าหน้าที่อื่นดำเนินงาน สถาบันการศาสนา ก็มีสมภารเจ้าวัดและผู้ที่อยู่ในตำแหน่งรอง ๆ ลงมา เป็นเจ้าหน้าที่ดูแล

๔. พิธีการ มีระเบียบข้อบังคับ เช่น สถาบันครอบครัว ก็มีจารีตประเพณี สถาบันการศึกษา ก็มีระเบียบข้อบังคับและหลักสูตร เป็นต้น สถาบันการศาสนา ก็มีพระวินัย เป็นต้น เพื่อดำเนินไปด้วยดี มีระเบียบแบบแผนเป็นไปตามพิธีการ

สถาบันสังคม เป็นวิถีทางให้บุคคลในสังคม ดำเนินวิถีชีวิตได้ราบรื่น บุคคลตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตายไป แม้จะไม่มีโอกาสเข้าร่วมอยู่ในวัฒนธรรมรวมได้ทั้งหมดทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ก็มีฐานะและบทบาทอยู่ในสถาบันสังคมต่าง ๆ เมื่อเกิดมาก็ร่วมอยู่ในสถาบันครอบครัว สถาบันรัฐ และสถาบันศาสนา ในวัฒนธรรมที่ตนเกิดมาและอยู่ร่วมด้วย เมื่อเติบโตก็อยู่ในสถาบันการศึกษา มีวัดและโรงเรียน เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีอาชีพเป็นข้าราชการ ก็อยู่ในสถาบันกระทรวงกรม

เป็นต้น ถ้าเป็นการงานอื่น ก็อยู่ในองค์การค่า และสมาคมเป็นต้น ซึ่งตนจะต้องมีบทบาทเป็นส่วนร่วมอยู่ด้วยไม่มากนักน้อย และจะมีพฤติกรรมสังคมเป็นอย่างไร ก็ได้มาเป็นส่วนใหญ่จากสถาบันสังคมที่ตนสังสรรค์ด้วย เป็นเงื่อนไขที่กำหนดไว้ให้

สิทธิและหน้าที่ ซึ่งตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยในสถาบันสังคมต่าง ๆ แต่ละสถาบันก็กำหนดไว้ให้อยู่ชัดแจ้ง แต่สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ ย่อมแปรและเปลี่ยนฐานะและบทบาทไปตามวัย เช่น มีฐานะยังเป็นเด็กอยู่ ก็มีสิทธิจะได้รับความคุ้มครองจากครอบครัว เมื่อเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็มีหน้าที่ตามสังคมกำหนดไว้ให้ เช่น มีหน้าที่เป็นทหารและเสียภาษีอากรเป็นต้น ในทำนองเดียวกัน เด็กย่อมมีฐานะได้รับสิทธิการคุ้มครองเป็นพิเศษจากรัฐ ตลอดจนการศึกษาเล่าเรียน เพราะฉะนั้น บุคคลตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตาย ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ควบคู่กันไปทุกระยะวัย ตามที่สถาบันสังคมกำหนดเป็นฐานะและบทบาทไว้ให้ และแปรเปลี่ยนสิทธิและหน้าที่ไปตามวัยโดยลำดับ เช่น เป็นเด็ก เป็นบุตร เป็นนักเรียน เป็นสามีหรือภรรยา เป็นบิดาหรือมารดา เป็นข้าราชการ เกษตรกร พ่อค้า กรรมกร ผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี ตลอดจนได้เป็นนายกรัฐมนตรี ฐานะของตน แต่ละฐานะ ก็มีบทบาทซึ่งตนจะต้องปฏิบัติ ตามที่สังคมคาดหวังไว้ โดยดำเนินไปตามระเบียบข้อบังคับของสังคม ที่สังคมตั้งขึ้น เป็นจารีตประเพณีและกฎหมายข้อบังคับ เพื่อให้ดำเนินวิถีชีวิตไปตามวัฒนธรรมแบบในสังคมของตน

บุคคลที่มีส่วนเป็นบทบาทเข้าร่วมอยู่ในสังคมต่าง ๆ กัน จึงทำให้มีความรู้สึกนึกเห็นว่า วัฒนธรรมในสังคมของตน มีค่าแก่วิถีชีวิตของตนแน่นอน เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าบุคคลย่อมมีท่าทีในความรู้สึกนึกเห็นต่อญาติของตน พวกของตน สิ่งทีแวดล้อมตนในทางภูมิศาสตร์ คือบ้านเมืองของตน ในศาสนาของตน และในวัฒนธรรมลักษณะอื่น ๆ ของตนว่า มีค่ายิ่งกว่าคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติของตน ไม่ใช่หมู่ของตน ไม่ใช่บ้านเมืองของตน และไม่ใช่ศาสนาของตน เหล่านี้เป็นต้น ความรู้สึกอย่างนี้เป็นเรื่องของอารมณ์อุปาทาน (sentiment) คือ ยึดมั่นถือเอาอารมณ์ความรู้สึกของตนเป็นที่ตั้งว่า นี่เป็นสังคมของตน และนั่นเป็นสังคมอื่น ซึ่งมีค่าในความรู้สึกทางอารมณ์ผิดกัน ถ้าต่างสังคมมากระทบกัน ต่างก็จะเป็นใจไม่เข้าใจต่อกัน เพราะด้วยถือเอาเรื่องอารมณ์อุปาทานเป็นที่ตั้งมากกว่าด้วยเหตุผล

๗. การแบ่งหมวดวัฒนธรรม (ต่อ)

สถาบันสังคม-ศาสนา-สุนทรียภาพ-ภาษา

สถาบันสังคมแบ่งออกเป็น ๑. การจัดระเบียบครอบครัว (Family organization) ๒. การศึกษา และ ๓. โครงสร้างการเมือง (Political structure)

๑. **การจัดระเบียบครอบครัว** มีเรื่องจารีตประเพณี (Mores) อันเกี่ยวกับครอบครัวว่า หญิงชายที่จะเป็นครอบครัว หรือเป็นสามีภริยากัน ได้ดำเนินพิธีถูกต้องตามที่สังคมอนุมัติหรือไม่ พิธีที่จะกล่าวนั้นจะต้องเป็นไปตามชนบประเพณีที่สังคมตั้งขึ้น มีประกอบพิธีสมรส เป็นต้น

สังคมอนุมัติ (Social sanction) ในที่นี้ หมายถึง การเห็นชอบของสังคม ถ้าบุคคลใดในสังคมประพฤติตนตามจารีตประเพณี หรือตามกฎหมายข้อบังคับที่หมู่คณะตั้งขึ้น ก็จะได้รับความเห็นชอบจากหมู่คณะ ถ้าฝ่าฝืนก็อาจได้รับโทษทัณฑ์จากสังคม ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง

ชนบประเพณี คือ ที่สังคมตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนของประเพณีโดยตรงหรือโดยปริยาย เพราะฉะนั้น จึงมีความหมายเท่ากับว่าสถาบันสังคม ส่วนจารีตประเพณี หมายความว่า ประเพณีที่สังคมถือว่ามีความสำคัญในทางศีลธรรม อันเป็นไปตามที่สังคมอนุมัติ

การแต่งงานเป็นสามีภริยาของสังคมต่าง ๆ มีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) มากผัวมากเมีย (Polygamy) ซึ่งที่มากเมีย (Polygyny) ก็มี ที่มากผัว (Polyandry) ก็มี ที่ชายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง (Matrilocal) ก็มี หญิงไปอยู่บ้านชาย (Patrilocal)

การสืบสายโลหิตในครอบครัว ที่นับแต่ฝ่ายชาย (Patrilineal) ก็มี ที่นับแต่ฝ่ายหญิง (Matrilineal) ก็มี ที่นับทั้งฝ่ายพ่อฝ่ายแม่ (Bilateral descends) อย่างของไทยก็มี ดังนี้เป็นต้น

เราอาจแบ่ง วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีในครอบครัว ออกได้เป็นข้อใหญ่ ๘ ข้อ คือ ๑. เกี่ยวกับเด็กและผู้ใหญ่ ๒. เกี่ยวกับเรื่องระหว่างเพศ ๓. เกี่ยวกับการนับเครือญาติ ๔. เกี่ยวกับการทำมาหากิน ๕. เกี่ยวกับภูมิลำเนา ๖. เกี่ยวกับมรดกทรัพย์สิน ๗. เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของบุคคลในครอบครัว ๘. เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของบุคคลในครอบครัว เรื่องเหล่านี้แต่ละสังคมก็มีระเบียบแบบแผนเป็นปรัมปราประเพณีของตน เพราะฉะนั้น แต่ละสังคมจึงมีวัฒนธรรมแบบเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ต่าง ๆ กัน ซึ่งในหนังสือมานุษยวิทยาวัฒนธรรมกล่าวไว้ โดยยกตัวอย่างประเพณีเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวของชนชาติต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่า ไม่ใช่เหมือนกับที่ในสังคมของตนมีอยู่เสมอไป ประเพณีของใครก็ของใคร จะให้เหมือนเป็นแบบเดียวกันไม่ได้ เพราะผิดหลักวัฒนธรรมในลักษณะที่กล่าวแล้วข้างต้น

๒. การศึกษา วัฒนธรรมจะยืนยงคงอยู่และมีความเจริญออกมาไม่ได้ ถ้าไม่มีการถ่ายทอดและสืบต่อวัฒนธรรมกันไว้ทุกรุ่นอายุคน การถ่ายทอดและสืบต่อนี้ อยู่กับเรื่องการศึกษาของเยาวชนในสังคม หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมต้องอาศัยการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ และวัฒนธรรมจะอยู่ได้ ก็ด้วยคนในสังคมถ่ายทอดให้แก่กันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม คือ ทางวัฒนธรรมประยุกต์

การศึกษาของเด็กที่เรียกว่า วัฒนธรรมประเภท มี ๒ อย่าง อย่างหนึ่ง เรียนโดยไม่รู้สีกตัว ได้แก่ เด็กเห็นผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่ ทำอย่างไร ประพฤติตนอย่างไร และพูดอย่างไร เด็กก็เอาอย่างบ้าง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเอง อีกอย่างหนึ่ง เรียนโดยรู้สีกตัว อย่างที่มีผู้ใหญ่สั่งสอน มีอยู่ด้วยโรงเรียนเป็นต้น ความมุ่งหมายของการศึกษา ก็เพื่อจะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน ถ้าการศึกษาเป็นไปในวงจำกัด วัฒนธรรมของสังคมก็ตกอยู่ในวงจำกัดด้วย ไม่เป็นความเจริญงอกงามได้กว้างขวาง การศึกษามากไปจนเกิน อดิภาพของผู้ศึกษา หรือน้อยเกินไป ก็จะก่อให้เกิดความมีส่วนไม่สมดุลกัน กระทำให้ความเป็นปรกติสุขในชีวิตได้รับการกระทบกระเทือน

การดำเนินวัฒนธรรมประเภทของสังคมต่าง ๆ ย่อมมีลักษณะแตกต่างกัน สุดแล้วแต่ความจำเป็นและความต้องการแก่วิถีชีวิตของสังคม ซึ่งมีอยู่ไม่เหมือนกัน และตกอยู่ในเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นสำคัญ

๓. **โครงสร้างการเมือง** สังคมไม่ว่าสังคมใด อาจกล่าวได้ว่ามีความต้องการและความจำเป็น ที่จะต้องปกครองกัน ไม่รูปใดก็รูปหนึ่ง เพื่อรักษาความปรกติของสังคมไว้ และเพื่อร่วมแรงร่วมใจกันในเรื่องสังคมอื่นมารุกราน ถ้าสังคมใดมีวัฒนธรรมสูง อยู่ในขั้นอารยธรรม ก็จัดให้มีทหารตำรวจและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เพื่อการนี้ จัดให้มีสิ่งอันเป็นสาธารณูปโภคและสิ่งอันเป็นบริการแก่ส่วนรวม เช่น ถนนหนทาง ไฟ น้ำ สาธารณสุข การสงวนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ผู้ทำหน้าที่รับใช้ประชาชน ดังกล่าวนั้น ย่อมทำหน้าที่ด้วยความซื่อตรงและเสีย

สละ เหตุนี้ สังคมจึงให้เกียรติและสิทธิพิเศษแก่ผู้รับใช้ประชาชน โดยมีตำแหน่งหน้าที่อื่นมีเกียรติเหมาะแก่การนั้น ๆ ในสังคมปัจจุบัน อำนาจทางการเมืองนี้รวมอยู่ในสถาบันสังคมเรียกว่า รัฐ

โครงสร้างการเมือง แบ่งส่วนออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

“(๑) การที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน เช่น วิชาการเมือง ได้แก่ วิชาว่าด้วยรัฐ การจัดส่วนแห่งรัฐ และการดำเนินแห่งรัฐ

(๒) การบริหารประเทศ เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับนโยบายในการบริหารประเทศ เช่นการเมืองระหว่างประเทศ

(๓) กิจการอำนาจหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น ตำแหน่งการเมือง ได้แก่ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่อำนาจ (คณะรัฐมนตรี) หรือควบคุม (สภาผู้แทนราษฎร) การบริหารราชการแผ่นดิน” (จาก คำนิยามคำการเมืองในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน) วัฒนธรรม ในหมวดสังคมนี้เกี่ยวกับเรื่องสืบต่อพืชพันธุ์ และเรื่องหลักเลี้ยงภัย อันตราย

๓. จิตใจ ความต้องการและความจำเป็นทางจิตใจ ในบรรดา สัตว์โลก มีคนเท่านั้น ที่รู้จักเอาอดีตมาปรับเพื่อคาดการณ์ในอนาคต ได้ อย่างน้อยก็รู้ว่า มีคนเกิดมาก่อนตน และจะมีคนเกิดต่อไปในภายหน้า และรู้ว่า ตนแม้จะมีชีวิตอยู่ แต่ไม่ช้าตนก็จะต้องตายไป เพราะ ด้วยความกลัวตาย และไม่ทราบว่าจะทำไมตนจึงต้องเกิด เกิดมาทำไม ตายแล้วไปไหน เหล่านี้เป็นต้น เพราะด้วยจิตเห็นเช่นนั้น คนจึงต้องมี วัฒนธรรมทางความเชื่อ เพื่อบำรุงใจในเมื่อได้รับความทุกข์เดือดร้อน มีความสะเทือนใจอย่างแรง หรือหวนนึกต่อภัย ก็คิดถึงเรื่องศาสนา

เพราะฉะนั้น ศาสนาจึงเป็นเครื่องกำหนดบังคับใจไม่ให้ประพฤติชั่ว ซึ่งทางกฎหมายไม่มีทางจะบังคับลงโทษได้ เพราะฉะนั้น ข้อบังคับทางศาสนาจึงมีอำนาจยิ่งกว่าข้อบังคับของกฎหมาย

หลักใหญ่อันเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา มีอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) หลักแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้น อันเป็นไปทางฝ่ายปรมาตม์

(๒) หลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปทางฝ่ายศีลธรรม

(๓) หลักแสดงลัทธิพิธีที่กระทำ ตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น ๆ

(จากคำนิยามคำ ศาสนา ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมทางศาสนาได้แก่วิชาศาสนาเปรียบเทียบ (Comparative religion)

๔. สุนทรียภาพ ความจำเป็นและความต้องการทางสุนทรียภาพ มนุษย์ถ้ามีเวลาว่างเหลืออยู่จากการงาน ก็หาทางให้เพลิดเพลินสบายใจ เพื่อบำรุงจิตใจให้ร่าเริงและมีความสุขขึ้นกระชุ่มกระชวยแก่ชีวิต จึงได้สร้างสิ่งอันเป็นความงามความไพเราะขึ้น เรียกว่า ศิลปะ ศิลปะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุนทรียภาพ คือ ความงามความไพเราะ วิชาว่าด้วยเรื่องนี้ เรียกว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) คือ เป็นความรู้วางกำหนดค่าของสิ่งที่งดงาม และเป็นความจริง

ศิลปะ และรวมทั้งการเล่น ซึ่งอยู่ในวัฒนธรรมสาขานี้ จะมีรูปและลักษณะอย่างไรก็แล้วแต่ทรัพยากรธรรมชาติ ความสามัคคีรสในหมู่คณะ และการปกครองเป็นเงื่อนไขให้สร้างศิลปกรรมขึ้น

สิ่งที่สังคมแสดงออกเป็นรูปศิลปกรรม ย่อมมีอยู่ในหมู่มนุษย์ไม่ว่าในสังคมใด จะต่างกันก็ที่ประณีตหรือหยาบเท่านั้น เมื่อได้เปรียบเทียบกัน

ศิลปะแบ่งออกเป็นศิลปะบริสุทธิ์ (Pure arts) ศิลปะประยุกต์ (Applied arts) และศิลปะตกแต่งหรือมณฑนศิลป์ (Decorative arts)

๕. ภาษา ความต้องการและความจำเป็นทางภาษาอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะยืนยงและมีความเจริญงอกงามได้ ก็อยู่ที่มนุษย์มีภาษา ถ้าขาดภาษาเสียอย่างเดียว วัฒนธรรมก็หมดสภาพความก้าวหน้า เพราะการถ่ายทอดวัฒนธรรม ให้แก่กัน ในสังคม จะทำกันได้ส่วนใหญ่ก็อยู่ที่มีภาษา สำหรับสื่อสารความรู้และความรู้สึกให้แก่กันได้

ความรู้เกี่ยวกับเรื่องภาษา ได้แก่ วิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics)

วัฒนธรรมทั้ง ๕ หมวดนี้ คือ ๑. วัฒนธรรมวัตถุ (ความต้องการและความจำเป็นทางร่างกายหรือชีวิต) ๒. สถาบันสังคม ๓. ศาสนา (จิตใจ) ๔. สุนทรียภาพ และ ๕. ภาษา นี่เป็นเรื่องของวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม ถ้ากล่าวเป็นลักษณะพรรณนาเรื่องวัฒนธรรมของชนชาติใดเป็นเฉพาะ ก็เรียกว่า ชชาติวงศ์วรรณนา (Ethnography) ถ้ากล่าวเป็นอย่างเปรียบเทียบก็เรียกว่า ชชาติวงศ์วิทยา (Ethnology) แต่กลางที่ก็ใช้รวมเรียกในอย่างแรกด้วย ในประเทศอังกฤษเรียก มานุษยวิทยาวัฒนธรรม ว่า ชชาติวงศ์วิทยา ถ้ากล่าวรวมเรื่องมนุษย์ทั้งทางกายภาพและวัฒนธรรม ก็เรียกว่า มานุษยวิทยา เฉย ๆ แต่ในภาคพื้นยุโรปหมายถึง มานุษยวิทยากายภาพ เท่านั้น ถ้าตัดวัฒนธรรมวัตถุ และวัฒนธรรมภาษาออก ก็เป็น วิชามานุษยวิทยาสังคม (Social

Anthropology) ซึ่งบางทีก็มีความหมายเท่ากับคำว่า สังคมวิทยา

นอกนี้ ๑. วิชาโบราณคดี (Archaeology) อันว่าด้วยการสืบ
ขุดค้น รวบรวม แยกประเภท และเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ในสมัย
ก่อนสร้างไว้ทำไว้และมีซากเหลืออยู่ ๒. วิชาอันเกี่ยวกับปรัมปราคติ
ที่ชนชั้นชาวบ้านซึ่งยังไม่รู้จักหนังสือ สอนหรือเอาอย่างและเล่าสืบๆ
ต่อกันมาด้วยการจำ เช่น นิยาย นิทาน ภาษิต ปริศนา คำทาย
อะไรเอ่ย คติความเชื่อถือ ความรู้ เช่นยากลางบ้าน การดองข้าวให้
หมუნหม้อเวียนขวา เหล้านี้เป็นต้น ซึ่งเรียกในทางภาษาอังกฤษว่า
Folklore คือ ความรู้ปรัมปราของชาวบ้าน ๓. ประวัติศาสตร์อันว่า
ด้วยเรื่องราวความเป็นอยู่ของมนุษย์ในอดีต และ ๔. จิตวิทยาสังคม
(Social Psychology) ซึ่งว่าด้วยคนในสังคมมีพฤติกรรมต่อกันเป็น
อย่างไร ทั้ง ๕ วิชานี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งการศึกษาเกี่ยวกับความ
รู้ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม เพื่อค้นคว้าลักษณะวิวัฒนาการของวัฒน-
ธรรมและจิตใจของคนในสังคม ว่ามีความเห็นความรู้สึกรู้สึกหรือความเชื่อ
สืบเป็นสืบนานกันมาอย่างไร

อันที่จริงความรู้เรื่องมานุษยวิทยาวัฒนธรรม จะว่าเป็นวิชาใหม่
ที่เดียวก็ว่าได้ เพราะวิชาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดก็เป็นวิชาที่มีอยู่
แล้วแต่เดิม หากเอามารวมและจัดเข้าหมวดหมู่ให้มีสัมพันธ์กันอย่างไร
และให้ชื่อใหม่เป็นวิชาเดียวว่า มานุษยวิทยาวัฒนธรรม เท่านั้น เพื่อ
ให้เห็นเรื่องราวของมนุษย์ได้ทั่วๆ กว้างๆ ว่ามีพัฒนาการมาอย่างไร
และคาดได้ว่าจะเป็นต่อไปอย่างไร

๘. การขยายตัวเป็นความจริง (พัฒนาการ) ของวัฒนธรรม

มนุษย์มีความต้องการอันจำเป็นแก่ชีวิต คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัฒนธรรม ๕ หมวดใหญ่ดังกล่าวแล้วในตอนก่อน วัฒนธรรมทั้ง ๕ หมวดใหญ่นี้ จัดว่าเป็น วัฒนธรรมสากล (Universal culture) เพราะมีอยู่ในความต้องการของมนุษย์ ไม่ว่าในสังคมใด จะต่างกันก็ด้วยระดับความสูงต่ำของวัฒนธรรมเท่านั้น

มนุษย์ตามลำพังคนเดียว ไม่สามารถผลิตสร้างวัฒนธรรมขึ้นได้ ทุกสิ่งทุกอย่าง และรับผลเป็นความสุขจากวัฒนธรรมไม่ได้ ถ้าไม่มีคนอื่นในสังคมร่วมด้วย

เราอาจว่าเป็นแนวขึ้นได้ว่า สังคมใด (๑) มีความสุขสบายตามสัญชาตญาณได้เป็นจำนวนมาก (๒) มีรักมีไมตรีต่อกัน มากกว่ามีเกลียดชังและอิจฉาริษยากัน (๓) มีความสามารถสร้างและนิยามขึ้นดีในสิ่งดีงามและความจริง อันเป็นลักษณะของสุนทรียภาพ ได้เป็นส่วนมาก (๔) และคนส่วนใหญ่มีความสนใจอยากรู้อยากเห็น อันเป็นไปในทางปัญญาความรู้คิด กระทำให้เกิดความก้าวหน้าและความแพร่หลายในสิ่งที่เป็ความรู้ ถ้าสังคมใดมีลักษณะทั้ง ๔ ประการนี้ ก็ถือได้ว่า สังคมนั้น มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูง ถึงขั้นอารยธรรม เพราะด้วยสิ่งที่ตนสร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมนั่นเอง

ความสุขสบายตามสัญญาตณฺหาตั้งกล่าวไว้ในประการที่หนึ่ง หมายถึงมีสิ่งอื่นจะทำให้โรคภัยไข้เจ็บลดน้อยลง และมีสิ่งอื่นจำเป็นแก่ชีวิตในทางวัตถุ เพียงพอแก่การครองชีพตามอัตภาพ ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสมบัติเป็นส่วนใหญ่ แต่สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องความสุขกาย ซึ่งจะเห็นได้จากเด็กที่มีอนามยฺยติ ย่อมมีความร่าเริงสบายใจ ถ้าผู้ใหญ่มีความต้องการเพียงเท่านั้น ก็มีสภาพเป็นความสุขเสมอด้วยเด็กเท่านั้น

แต่วัฒนธรรมจะมีพัฒนาการก้าวหน้าได้ ก็อยู่ที่คนส่วนมากในสังคม สนใจอยู่กับเรื่องความเจริญทางจิตใจและปัญญาความคิดใน ๓ ประการหลัง เพราะถ้าจิตใจและปัญญาความคิดเจริญ สิ่งที่สร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมก็เจริญงอกงาม เป็นไปตามส่วนที่สมมูลกัน เช่น ปัญญาความรู้ก้าวหน้า สามารถสร้างวัฒนธรรมวัตถุได้ดีและวิเศษยิ่งขึ้น เป็นผลให้มีความสุขสบายดีกว่าเก่า แต่ถ้าจิตใจทรามไม่เจริญงอกงามไปตามด้วย ก็จะทำให้สองอย่างนี้ไม่สมมูลกัน

ทราบใด ความจำเป็น และความต้องการในเรื่องวัฒนธรรมของสังคมมีอยู่อย่างง่าย ๆ คือ มีสิ่งที่ต้องการอย่างน้อยอย่าง ๓ อย่างนี้วิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ก็มีลักษณะสม่ำเสมอไม่ใคร่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนที่ ถ้าจะมีบ้างก็เป็นไปอย่างเข้มช้า เมื่อไม่มีเปลี่ยนแปลง ก็เป็นวิถีชีวิตที่ช้า ๆ ซาก ๆ น่าเบื่อ เพราะใกล้เข้าไปทางธรรมชาติ แต่ตามปรกตินมนุษย์ย่อมดิ้นรนเพื่อความก้าวหน้าแห่งชีวิต ไม่ยอมหยุดอยู่กับที่ ผู้ที่มีปัญญาความคิดและจิตใจสูง ก็พยายามทำให้สังคมของตนมีความเจริญในเรื่องวัฒนธรรม ด้วยการปรับปรุงและเสริมสร้างวัฒนธรรมรวมใน

สังคมของตนให้สมมูลกัน จนวัฒนธรรมของสังคมตน ในทางแง่ล่าง
ลักษณะผ่านพ้นสภาพความเป็นป่าเถื่อน บรรลุผลเป็นอารยธรรมห่าง
ไกลไปจากวิถีชีวิตเมื่อแรกเริ่มครึ่งปฐมกาลอย่างลิบลับ

วิถีชีวิตของมนุษย์ป่าเถื่อนอนารยชน ตามปรกติมีสภาพอยู่รวมกัน
เป็นสังคมหมู่น้อย ๆ เป็นเฉพาะโคตร เฉพาะตระกูล ต้องต่อสู้เพื่อ
ความเป็นอยู่กับมนุษย์สังคมอื่น ต้องหวาดระแวงตัวอยู่เสมอ เพราะ
พวกใคร่พวกใคร่ ที่จะปรองดองเป็นไมตรี ไม่รู้รุกรานกันนั้น มีน้อย
ถ้าจะมีเวลาว่างไม่รู้รุกรานกัน ก็เป็นแต่ช้อยกเว้นชั่วคราวเท่านั้น
ผู้ชายมีหน้าที่รบ คือ มีหน้าที่ฆ่าคนอื่น หรือไม่ก็เป็นผู้ถูกคนอื่นฆ่า
ส่วนผู้หญิงรับหน้าที่ทำงานทุกอย่างที่ไม่ใช่การรบ เป็นอย่างที่ว่า “ผู้
ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ฉะนั้นที่กล่าวนี้ ไม่
ได้กล่าวเฉพาะคนที่เป็นเอกชน แต่กล่าวถึงคนในส่วนรวมของสังคม
และกล่าวไปในแง่สังคมวิทยา

ผู้ชายว่าโดยธรรมชาติ มีกำลังวังชาและล่าสัตว์แข็งแรงกว่าผู้หญิง
จึงใช้กำลังความแข็งแรงนี้เป็นอำนาจ บังคับให้ผู้หญิงต้องทำงานทุก
อย่าง เป็นอย่าง “ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” งานที่ผู้หญิงทำ
ถ้าผู้ชายไปทำ ก็ถือว่าเสียเกียรติ ลักษณะที่กล่าวนี้ ยังมีตกค้างอยู่ใน
สังคมที่ยังป่าเถื่อนอยู่ในปัจจุบัน เช่น ใช้ผู้หญิงแบกหามเป็นอย่างสัตว์
พาหนะ แต่ผู้ชายไปตัวเปล่า นอกจากมีอาวุธติดตัวไปป้องกันตัว เดิน
ออกหน้า ไม่ใช่ “ผัวหาบเมียคอน” ดังที่เข้าใจกัน

ว่าถึงความกล้าหาญ ความซื่อตรง ความรักหมู่คณะ ความอด
ทน ความเสียสละ ความต้องการให้ผู้อื่นชม ความกลัวผู้อื่นจะติเตียน

เหล่านั้เป็นต้น ย่อมมีอยู่แล้วในความรู้สึกของมนุษย์ป่าเถื่อน เพราะ
 สิ่งเหล่านั้เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม เช่น ผู้ใดไม่มีความกล้าหาญ
 ก็จะช่วยตัวเองและช่วยหมู่คณะไม่ได้ ด้วยมีวิถีชีวิตอยู่ในที่แวดล้อม
 ด้วยศัตรูทั้งคนและสัตว์ เพราะฉะนั้น มนุษย์ป่าเถื่อนจึงฝึกกับมนุษย์
 ที่เจริญแล้ว ซึ่งมีภัยจากสิ่งแวดล้อมชนิดนี้น้อยลง แต่ขยายตัวเป็น
 ความเจริญ เรื่องความกล้าหาญทางกาย มาเป็นความกล้าหาญทางใจ
 ดังนั้เป็นต้น

ลักษณะอันเป็นคุณธรรมเหล่านั้ แม้จะมีอยู่ในหมู่มนุษย์ป่าเถื่อน
 ก็จริงอยู่ แต่ก็ประพฤติกันในหมู่คณะเท่านั้น ถ้าเป็นคนอื่นอยู่นอก
 สังคมของตน จะเบียดเบียนหรือทำร้ายจนกระทั่งฆ่าให้ตาย ก็ทำ
 ได้ไม่ผิด ชั่วสังคมจะสนับสนุนเสียด้วย คุณธรรมอย่างที่เราเรียกว่า
 มนุษยธรรม คือ เมตตาปรานี ตลอดจนความสงบเสงี่ยม ความมีสติ
 เห็นยว้ง ความสะอาดหมดจด และอื่น ๆ เหล่านั้ ย่อมมีแต่ในหมู่
 มนุษย์ซึ่งมีวัฒนธรรมในขั้นที่เจริญแล้วเท่านั้น

อะไรที่เป็นปัจจัยทำให้วัฒนธรรมคลี่คลายเป็นความเจริญ คือ มี
 พัฒนาการขึ้นได้ ก็ด้วยหลัก ๓ ประการ คือ

๑. การสะสม มนุษย์เกิดมาและอยู่ในสังคมใด ก็มีวัฒนธรรมของ
 สังคมนั้เป็นประการแรก เท่ากับตนได้รับมรดกของสังคมไว้ และมรดก
 สังคมนั้ตนจะเข้าร่วมอยู่ด้วย ก็ในทางวัฒนธรรมประกฤต คือ เรียนรู้
 จากคนอื่นถ่ายทอดให้ หรือเรียนอย่างจากประสบการณ์ของตนเองเรื่อย
 เป็นลำดับมา มรดกที่ว่่านั้ สังคมได้รับจากใคร ก็ได้รับมาจากคนแต่

ก่อน สร้างและสะสมเอาไว้ให้ และมีการปรับปรุงและเสริมสร้างสิ่งใหม่สืบต่อกันมาทุกชั่วอายุคน และมอบให้โดยปริยายจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยไปไม่ขาดสาย เป็นอย่างน่าในกระแสน้ำที่ไหลเรื่อยมีใหม่อยู่เสมอ และมีเกาต่อเนื่องกันเรื่อยไม่ขาดตอน

ท่านกล่าวว่า “คนเราขณะที่ยังมีชีวิตและทำงานอยู่ พึงคิดไว้ให้เสมอ ถึงผู้ที่จะมาภายหลังเรา ว่าสิ่งอะไรที่เราได้ทำไว้ จะเป็นคุณประโยชน์เท่าที่เราคิดเห็น แก่ตน และแก่คนอื่นที่ตามหลังเรามา ครั้นเมื่อเราตายไปแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผู้ซึ่งมาทีหลัง จะยอมรับงานการที่เราทำไว้ให้ด้วยความขอบพระคุณและจำได้ ไม่ใช่บ่ดทิ้งหรือฉีกทำลายเสีย เมื่อเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์แก่ตนในขณะนั้น คนแต่ละรุ่นจะมีความสุขหรืออำนาจสูงสุดอันควรมีควรเป็น ก็อยู่ที่ได้ประกอบกรณีย์ ๒ ประการ^๕ คือ หน้าที่รับผิดชอบต่อดีด และหน้าที่รับผิดชอบต่อนาคต” (John Ruskin, Unto this Last, Lecture II)

๒. การปรับปรุง วัฒนธรรมที่สังคมได้รับไว้เป็นกองมรดกจากคนแต่ก่อนสะสมไว้ให้ และสืบต่อกทอดกันมาจากพ่อมาถึงลูก จากลูกไปถึงหลาน ต่อกันไปไม่ขาดตอน ต่างคนต่างได้เป็นความรู้ไว้ คนนั้นคิดคนนั้นหน่อย และมีที่เป็นของตนเองเพิ่มเติมด้วย พอพูนกันเป็นลำดับมา ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็เป็นความมั่งคั่งของวัฒนธรรม สังคมใดมีวัฒนธรรมซึ่งจะมีสภาพไม่เป็นความเจริญงอกงาม ถ้าผู้รับมรดกในสังคมนั้นเป็นแต่รักษาไว้ฝ่ายเดียว แต่ไม่รู้จักประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าสิ่งเก่าเพิ่มเติมไว้ให้ เพราะสิ่งต่าง ๆ ย่อมมีอายุ อันเป็นไปตาม

เงื่อนไขของสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้น สิ่งที่เคยชินจนคุ้นเคยแล้ว ถ้าเห็นว่า
การรักษาไว้จะเป็นเครื่องถ่วงความเจริญ หรือเป็นเครื่องที่อาจทำให้
เกิดเสียหายขึ้นได้แก่สังคม ก็ต้องสลัดทิ้งไป และประดิษฐ์สร้างหรือหา
สิ่งใหม่ที่ดีกว่าเข้ามาแทนที่ เพราะ

“อะไรเก่า ไม่ใช่ดีที่สุดเสมอไป
อะไรใหม่ ไม่ใช่ไม่ดีเสมอไป
ผู้มีปัญญาพิจารณาญาณ ย่อมเลือกแต่ที่ดี
เมื่อได้พิจารณาและชิมดูแล้ว”

สังคมใดไม่รู้จักสลัดทิ้งสิ่งเก่าที่ไม่ดี และไม่รู้จักเลือกสรรของ
ใหม่แต่สิ่งที่ดี มีแต่จะพอกพูนสิ่งใหม่เข้าไปในสิ่งเก่าถ้ายึดตาย สังคม
นั้นจะต้องแบกหนักทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี และทั้งเก่าและใหม่ ในที่สุดก็จะ
เกิดปฏิกิริยาอันไม่พึงปรารถนาขึ้น กระทำให้สังคมมีอาการเบื่อหน่าย
ไม่สนใจวัฒนธรรมของตนต่อไป หมกความอดทนจะแบกไว้ทั้งหมด
ถ้ามีอาการเช่นนั้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในความรู้สึกของสังคม ก็เรียกว่า มี
ลักษณะเป็นวัฒนธรรมเหนื่อย (Culture fatigue) แล้วในที่สุดวัฒน
ธรรมนั้นก็จะมีอาการแข็งกระด้างรัดตัว ไม่สามารถปรับตัวเองให้เจริญ
ก้าวหน้า ตามสังคมอื่นเขาไม่ทัน และถึงขีดที่เรียกว่า วัฒนธรรมล่า
(Culture lag) สังคมที่มีอาการเป็นวัฒนธรรมล่า ก็จะสลัดทิ้ง
วัฒนธรรมของตนเสีย และรับเอาวัฒนธรรมของคนอื่นเข้ามาแทนที่
เป็นของตน อันจะเป็นผลให้สังคมนั้นต้องสูญเสียบุคลิกลักษณะของ
ตนไปในที่สุด

สรุปแล้วการปรับปรุงวัฒนธรรม อยู่ที่รู้จักเสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่า เพื่อรักษาเสถียรภาพ (Stability) และบุคลิกลักษณะสังคมของตนไว้ เพราะ

“วัฒนธรรมย่อมมีเสถียรภาพ แต่วัฒนธรรมก็เป็น พลวัต (Dynamic) ด้วยในตัว เพราะสำแดงให้ประจักษ์เห็น เป็นอาการเปลี่ยนแปลงต่อไปเรื่อยอย่างสม่ำเสมอ” (จาก Herskoviz ตั้งอ้างไว้ก่อนแล้ว)

เสถียรภาพ คือ ความที่คงอยู่อย่างสม่ำเสมอ เช่นลูกข่างที่หมุนนอนวันอยู่ ตราบใดที่มีอาการนอนวันอยู่อย่างนั้น ก็เรียกว่าลูกข่างนั้นมีเสถียรภาพ ที่ลูกข่างหมุนเป็นเสถียรภาพอยู่ได้ เพราะมีลักษณะเป็นพลวัต คือ ไม่อยู่นิ่ง แต่มีอาการหมุนที่มีคุณภาพ คือ ความถ่วงเท่ากันทุกส่วนของลูกข่าง และมีกระแสต่อเนื่องกันเป็นสันตติกันไปเรื่อย นั่นแหละ ในเรื่องชีวิตและเรื่องวัฒนธรรม ก็มีฉนั้น

วัฒนธรรมจะอยู่ที่ เป็นเสถียรภาพ ก็เพราะส่วนประกอบต่าง ๆ ทำหน้าที่สมส่วนสมดุลกัน มีอาการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย แต่ต่อเนื่องกันไปอย่างสม่ำเสมอ กล่าวโดยย่อ วัฒนธรรมมีอาการอยู่ที่ แต่ในคราวเดียวกันก็มีอาการไม่อยู่ที่ อันเป็นข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งกัน แต่ก็ เป็นความจริงที่ใครจะปฏิเสธไม่ได้ เราเป็นตัวเราอยู่ได้ ก็ตราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ชีวิตนั้นเปลี่ยนเรื่อยจึงไม่อยู่ที่ เราจะไม่มีเสถียรภาพก็ ในเมื่อส่วนต่าง ๆ ในร่างกายไม่ทำหน้าที่แต่ละส่วน ให้สม่ำเสมอเป็นสันตติและสมดุลกัน

๓. การถ่ายทอด วัฒนธรรมที่จะมีสภาพเป็นความจริงออกมา ก็เพราะสังคมผู้เป็นเจ้าของ รู้จักเผยแผ่ให้แพร่หลาย ด้วยการถ่ายทอดทั้งโดยตรงและโดยปริยาย เพื่อให้สืบทอดเนื่องกันไปไม่ขาดตอน

หลักแห่งความจริงของวัฒนธรรมนี้ แสดงว่าวัฒนธรรมไม่อยู่ที่ไม่ใช่เป็นอยู่อย่างใดก็เป็นอยู่อย่างนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเหมือนสิ่งมีชีวิต มีกาลเวลา ทั้งที่เป็นอดีต—ปัจจุบัน—อนาคต สืบทอดเนื่องกันเป็นสันตติอันเป็นธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย ที่มีความจริงออกมาได้ การรักษาและสร้างวัฒนธรรมให้เห็นผลเป็นความจริง ลางลักษณะก็อาจจะทำได้ผลเร็ว ลางลักษณะก็ทำได้ผลช้า สมดังสุภาษิตจีนที่ว่า

“ถ้าท่านมีโครงการปีเดียว	จงปลูกข้าว
ถ้าท่านมีโครงการ ๑๐ ปี	จงปลูกต้นไม้ใหญ่
ถ้าท่านมีโครงการ ๑๐๐ ปี	จงปลูกคน”

วัฒนธรรมมีบทบาทเข้าไปอยู่เป็นวิถีชีวิตสังคม อยู่ตลอดเวลา และส่วนใหญ่กำหนดรูปวิถีชีวิตให้แก่สังคม แต่คนในสังคมจะรู้สึกหรือไม่

๙. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมถ้าเดิมมีอยู่อย่างใดก็มีอยู่อย่างนั้น จะไม่เป็นการก้าวหน้าขึ้นได้ ถ้าจะก้าวหน้าก็ต้องมีเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงเสริมสร้าง ดังกล่าวไว้แล้วในตอนก่อน ที่ว่าด้วยหลัก ๓ ประการ คือ การสะสม การปรับปรุง และการถ่ายทอด

วัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปเป็นความเจริญ อยู่ที่คนในสังคมมีปัญญา ความสามารถรู้จักเริ่ม ด้วยการค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่รู้ว่ามีใครทราบมาก่อน และด้วยการประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ขึ้น การค้นพบและการประดิษฐ์สร้างสิ่งนี้ แปลมาจากคำอังกฤษว่า discovery and invention เช่น สิ่งที่เป็นอาหาร ย่อมมีวิตามินต่าง ๆ เร้นอยู่นั้น แต่ที่รู้กันก็มาจากการค้นพบขึ้น แต่การแยกเอาวิตามินออกมาแล้วผสมกับสิ่งอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ใช้แก้โรคขาดแคลนสิ่งบางชนิด ก็กลายเป็นการประดิษฐ์สร้างไป

มนุษย์รู้จักใช้ไฟและทำไฟได้ ก็ด้วยการค้นพบและรู้จักเริ่มประดิษฐ์เครื่องทำไฟขึ้น จะค้นพบขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อไรและใครประดิษฐ์สร้างเครื่องทำไฟขึ้นเมื่อไร ก็ไม่สามารถจะทราบได้ ทราบได้แต่ว่าต้องมี ก็เพราะได้หลักฐานในการใช้ไฟ มีวิวัฒนาการกันมาจากสีไฟ ตะบันไฟ หินเหล็กไฟ แว่นฉาย ไม้ขีดไฟ ไฟก๊าส และ

ไฟฟ้ามาโดยลำดับ และกระทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเป็นเจริญก้าวหน้าตามมาด้วย

ในสมัยก่อน เมื่อคนในสังคมใดค้นพบหรือประดิษฐ์สร้างสิ่งใดขึ้น ในขั้นต้นก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของคนนั้น ซึ่งมีลักษณะพิเศษดีกว่าสามัญ และสิ่งที่ค้นพบหรือประดิษฐ์สร้างขึ้นนั้น ย่อมเป็นของแปลกของใหม่ คนส่วนมากในสังคม ถ้ายังไม่เข้าใจก็จะยังไม่ยอมใช้ เพราะคุ้นอยู่กับของเก่าของเดิม ซึ่งผู้ใหญ่ในสกุลเคยใช้สืบ ๆ ต่อกันมาตั้งแต่ไหนแต่ไร ก็เป็นความสุขสบายดี ตนจึงไม่กล้าเปลี่ยนแปลง เพราะกลัวจะเดือดร้อน แต่ก็คงมีบางคนในสังคมที่มันนิสัยริเริ่ม กล้าใช้สิ่งแปลกสิ่งใหม่ทีว่นั้น ทดลองกันดูก่อนแล้วปรับปรุงให้เข้ากันได้ดัดกับจิตใจและสิ่งแวดล้อมของตน เมื่อเห็นของเก่าสุดของใหม่ไม่ได้ ก็สลัดทิ้งของเก่าไป แต่ถ้าสิ่งใหม่สู้เก่าไม่ได้ ก็สลัดของใหม่เสีย เพราะตัวรู้จักเลือกสรรแต่สิ่งที่ดี และสลัดทิ้งสิ่งที่ไม่ดีนั้นไป ที่ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญก้าวหน้า เพราะมีคนในสังคมเห็นชอบเห็นดี เอาอย่างตามไปด้วย โดยไม่รู้สีกตัว

อะไรที่เรียกว่าชั่ว คือสิ่งที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของสังคมทั้งในทางร่างกายปัญญาและจิตใจ ให้มีความเจริญงอกงาม สิ่งนั้นก็สิ่งดี ถ้าตรงกันข้ามก็เป็นสิ่งชั่ว

บุคคลที่รู้จักริเริ่ม เป็นผู้ค้นพบและประดิษฐ์สร้างสิ่งแปลกสิ่งใหม่ อันเป็นคุณเป็นประโยชน์ ทำความเจริญให้แก่สังคม ย่อมมีอยู่ในสังคมต่าง ๆ ไม่เฉพาะแต่สังคมใดเป็นเฉพาะ เพราะการค้นพบและการประดิษฐ์สร้างทุกสิ่งทุกอย่าง จะมีอยู่แก่บุคคลในสังคมเดียวตามลำพัง

เสมอไปหาได้ไม่ จะต้องอาศัยจากบุคคลในสังคมต่าง ๆ เป็นผู้ค้นพบหรือประดิษฐ์สร้างขึ้น

เมื่อมีผู้ค้นพบหรือประดิษฐ์สร้างสิ่งใดขึ้น สิ่งนั้นก็แพร่หลายจากสังคมซึ่งเป็นที่เกิดของสิ่งนั้นไปยังสังคมอื่น ไม่ช้าก็เร็ว เรียกว่า การแทรกซึมวัฒนธรรม เมื่อสิ่งอันใดเป็นวัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง แทรกซึมเข้าไปยังอีกสังคมหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่สังคมหลัง จะรู้จักเลือกสรรแต่ส่วนที่ดี เอามาปรับปรุงกับของตนให้ระคนเข้ากันได้เหมาะสม สนิทสนมเท่ากับเป็นของตนเอง ลักษณะอาการอย่างนี้ เรียกว่า การกลมกลืนวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ไม่ว่าในแง่ใดลักษณะไร จะมีอาการเป็นไปอย่างเข้มข้นหรือรวดเร็ว ก็อยู่ที่การสังสรรค์วัฒนธรรม (Acculturation) คือ การที่วัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน จะมีมากหรือน้อย และมีความรุนแรงเพียงไร

ถ้าจะเปรียบเทียบการสังสรรค์วัฒนธรรม เหมือนน้ำจืดกับน้ำเค็มมาสบกัน ก็จะมีอาการต้านทานกันขึ้น ถ้าวัฒนธรรมเดิมคือน้ำจืดมีปริมาณน้ำและความดันแรงมาก ก็พอจะต้านทานย่นน้ำเค็มไว้ได้ ไม่ให้แทรกซึมเข้ามาได้รวดเร็วเกินไป แต่การแทรกซึมถึงอย่างไรก็ต้องมี

วัฒนธรรมของสังคมใด จะสูญเสียบุคลิกลักษณะของตนไป หรือมีความเปลี่ยนแปลง เป็นความเจริญก้าวหน้า ก็อยู่ที่การสังสรรค์วัฒนธรรม ถ้ารู้จักดึงเอาแต่สิ่งที่ดีและผลลัทธิสิ่งที่ไม่ดี เพราะถ้าดึงเป็นก็ทำให้วัฒนธรรมของตนงอกงาม ถ้าผลักดันไม่เป็นก็ทำให้วัฒนธรรมของตนหมดบุคลิกลักษณะและปัจเจกภาพ (individuality) ไป โดยถูกกลืนเข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีแรงเท่ากัน ต่างก็จะกลืนกัน กลายเป็นอีกรั้ววัฒนธรรมหนึ่งไป

ถ้าสังคมใดถูกกว้านเทครัว หรืออพยพไปอยู่ในหมู่ชนอีกสังคมหนึ่ง เมื่อมากันเป็นจำนวนมาก ก็จะนำเอาวัฒนธรรมรวมของตนมาด้วย ถ้ามาเป็นจำนวนน้อย ก็จะนำเอาวัฒนธรรมของตนมาได้ แต่บางส่วนไม่ใช่ทั้งหมด และวัฒนธรรมนี้ ถ้าจะเปรียบก็เหมือนนำมาปลูกอยู่ในดินใหม่ จะมีลักษณะกลางประการเหมือนของเดิม ปลายประการก็แปลกออกไป และไม่เหมือนกันทีเดียวกับวัฒนธรรมที่แวดล้อมตนอยู่ ทั้งนี้ ก็เนื่องจากการสังสรรค์วัฒนธรรมกับสังคมอื่น ที่แวดล้อมตนอยู่ เป็นอิทธิพลให้กลายไปตามส่วน มากหรือน้อยของการสังสรรค์วัฒนธรรมนั้น

“ผู้ใดในโอกาสที่เหมาะสม มาเผชิญหน้ากับมิตรสหายที่เหมาะสม ผู้นั้นก็เป็นคนเคราะห์ดี

ผู้ใดในโอกาสที่เหมาะสม มาเผชิญหน้ากับปฏิบัติที่เหมาะสม ผู้นั้นก็เป็นคนเคราะห์ดีเหมือนกัน” (T.S. Eliot)

ถ้าจะเปรียบ น้ำจืดที่ไหลมาจากกระแสน้ำต่าง ๆ และแม่น้ำหลายสายไหลมารวมกัน จึงเป็นโอกาสให้เป็นแม่น้ำใหญ่ได้ นี่เท่ากับได้เผชิญหน้ากับมิตรที่เหมาะสม น้ำเค็มที่เข้ามาแทรกซึม ถ้าน้ำจืดรู้จักกลมกลืน ก็จะทำให้น้ำจืดมีขนาดใหญ่ยิ่งขึ้น นี่เท่ากับได้เผชิญหน้ากับปฏิบัติที่เหมาะสม นี่ฉันใด ว่าในเรื่องวัฒนธรรม ก็ฉันนั้น

สิ่งที่จะทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็ว มักเนื่องมาจากความรู้ทางเทคนิควิทยาของชาวตะวันตก คือ วิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ไม่ใช่แต่เรื่องความรู้ผลิตสร้างและรู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ อันเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมทั้งงานบริการ ตามความต้องการของประชาชนด้วย

เทคนิควิทยามีความสำคัญแก่วิถีชีวิตของสังคม ทางด้านรูปธรรม โลกปัจจุบันนี้ มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาไปอย่างรวดเร็ว และเทคนิควิทยานี้เอง ที่อาจทำให้วิถีชีวิตของสังคมต้องทลายลง เพราะด้วยความคิดของผู้ใช้ก็ได้ ถ้ารู้จักใช้ก็เป็นคุณ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็เป็นโทษ ถ้าสังคมใดหย่อนความรู้ทางเทคนิควิทยา สังคมนั้นก็อยู่ลำบาก ตามสังคมอื่นที่เจริญกว่าด้วยเรื่องความรู้เหล่านั้นไปไม่ทันช้าจะเป็นภัยอันตรายแก่ตนด้วย ถ้าสังคมใดรับเอาความรู้ชนิดนั้นไปใช้เป็นของตน จะเป็นผลให้วัฒนธรรมเดิมของตนซึ่งถือว่ามีค่าสูง อาจเคลื่อนที่ที่ต้องเสื่อมและสูญไปก็ได้ เพราะขาดเสถียรภาพ ถ้าเป็นเช่นนั้นเมื่อใด ก็หมายความว่า สังคมนั้นจะสูญบุคลิกภาพของตนไปเมื่อนั้นหรือกล่าวตรง ๆ ก็คือ การสูญชาติตนเอง การรับเอาความรู้ชนิดนั้นมา แม้จะเป็นคุณเป็นประโยชน์ให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมได้รวดเร็วเห็นทันตา แต่จะทำให้เกิดความต้องการอันจำเป็นขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด และเกิดปัญหาสังคมติดตามเป็นเงาตามตัวมาด้วยมากมาย ตามส่วนสัมพันธ์ในสิ่งที่เป็นความเจริญก้าวหน้า ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ค่อยเป็นค่อยไปให้พลิกตัวทันเป็นอย่างวิวัฒนาการ

มีคำกล่าวของชาวตะวันตกว่า “ตะวันออกก็ตะวันออก ตะวันตกก็ตะวันตก แผลคู่กันจะพบกันไม่ได้” เป็นคำกล่าวที่ใช้ได้ในสมัยก่อน คือ ในสมัยบ้านใครอยู่ อยู่ใครนอน ไม่มีการติดต่ออย่างใกล้ชิด นอกจากชาติที่เป็นเพื่อนบ้าน แต่ปัจจุบันนี้โลกหดแคบเข้า เพราะด้วยความรู้ ความก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาเป็นปัจจัย ตะวันออกกับตะวันตกซึ่งอยู่ตรงข้าม ก็เข้ามาพบกันอย่างใกล้ชิด

สังคมตะวันตกถือเอาเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เช่น คิดเห็นว่าเกิดเป็นคน ควรรู้จักกระหมัดกระหม่อม สะสมทุน และมีความขยัน รู้จักวางแผนกิจการตามหลักวิชา มีการริเริ่มของตัวเอง คุณธรรมอย่างนี้ย่อมมีเด่นในสังคมชาวตะวันตก ส่วนสังคมชาวตะวันออก คุณธรรมเหล่านี้แม้จะมีอยู่ แต่ก็ไม่เด่น เพราะไปเด่นเอาในทางจิตใจ มีการจำศีลภาวนา เพื่อชำระจิตใจให้ผ่องใสเป็นความสงบสุข ไม่ต้องการดิ้นรนแสหา ทำให้ใจไม่มีความสงบ แต่เรื่องเหล่านี้ สังคมชาวตะวันตกแม้มีอยู่ แต่ก็ไม่เด่น สังคมชาวตะวันออกถือสถาบันครอบครัวเป็นส่วนสำคัญของสังคม ไม่ไคร่ยอมให้คนในครอบครัวมีบ้างเจกภาพ เป็นตัวของตนเองยิ่งไปกว่าครอบครัว คือ จะออกนอกหล่นนอกทางไปไม่ไคร่ยอม เพราะฝืนความรู้สึกในทางปรัมปราประเพณีที่เคยชิน เรื่องอย่างนี้ไม่มีเด่นในสังคมวันตะตก แต่ไปเด่นเอาด้วยเรื่องบ้างเจกภาพของบุคคล

บัดนี้ ตะวันออกและตะวันตกแผ่คุ่นี้ ก็มาพบกันแล้วอย่างใกล้ชิด ตะวันออกมีท่าที่กำลังจะเปลี่ยนไปเป็นอย่างตะวันตก เพราะด้วยการสังสรรค์วัฒนธรรม และตะวันตกมีท่าที่กำลังจะเรียนรู้เรื่องคุณธรรมของชาวตะวันออก คือ การชำระจิตใจให้ผ่องใส ด้วยการบำเพ็ญศีลภาวนาธรรมเข้าขั้นสมาธิ ทั้งนี้ก็เพราะคนมีทั้งกายและใจแยกจากกันไม่ได้ในทางปฏิบัติ ถ้าคุณธรรมทั้งสองประการนี้ มีอยู่ไม่สมคูลกันคนแม้เป็นคน ก็เป็นคนที่ยบกพร่อง สิ่งที่เป็นบัจจัยบำรุงร่างกายอยู่ที่วัฒนธรรมทางวัตถุ และสิ่งที่เป็นบัจจัยบำรุงใจอยู่ที่วัฒนธรรมทางจิตใจ แยกบำรุงแต่ประการไหนโดยไม่บำรุงอีกประการหนึ่งให้สมคูลกันก็จะทำให้เอกัตภาพวัฒนธรรมบกพร่องไป ฉะนั้นแล.

สารบัญ

ก	ค	
กวี	๓๑	ค้นพบและประดิษฐ์สร้าง—การ ๖๓
การกลมกลืนวัฒนธรรม	๖๕	(discovery and invention)
การค้นพบและประดิษฐ์สร้าง	๖๓	ครอบครัว—การจัดระเบียบ ๔๘
(discovery and invention)		(Family organization)
การจัดระเบียบครอบครัว	๔๘	ครอบครัวขยาย ๑๒
(Family organization)		(Extended family)
การถ่ายทอดทางสังคม	๘	ครอบครัวยุคเริ่มต้น ๑๒
การแทรกซึมวัฒนธรรม	๖๕	(Nuclear family)
การเมือง—คำนิยาม	๕๑	ครอบครัวซับซ้อน ๑๒
—โครงสร้าง	๔๘, ๕๐	(Complex family)
(Political structure)		ครอบครัว—สังคม ๑๑
การศึกษา	๔๘, ๔๙, ๕๐	ความจำเป็นและความต้องการ
กำหนดเงื่อนไขวิถีชีวิตสังคม—		ทาง—จิตใจ ๓๔, ๕๑
— ปัจจัย	๑๕	— ภาษา ๓๔, ๕๓
กิจกรรม (activity)	๕	— ร่างกายหรือชีวิต ๓๔
กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	๔๑, ๔๓	— สังคม ๓๔, ๔๔
(Economic activity)		— สุนทรียภาพ ๓๔, ๕๒
		(Aesthetics)
ข	ความรู้บริสุทธิ์	ข
ชนบประเพณี	๔๘	(pure knowledge)

ความหมายของคำ tradition	ชาติวงศ์วิทยา (Ethnology)	๕๓
และ custom	เชื้อชาติ	๑๓
ค่านิยมการเมือง		๕๑
,, วัฒนธรรม		๕, ๒๑
,, ศาสนา	ฐานะและบทบาท (ของตน	๕๒
,, สังคม	ในสังคม) (status and	๑๐
คุณธรรมชาวตะวันตกและ	role)	๒๘, ๔๖
ตะวันออก		๖๘
โครงสร้างการเมือง		๔๘, ๕๐, ๕๑
(Political structure)	ท	
จ	ทรัพยากรธรรมชาติ	๓๑
จารีตประเพณี	,, ประวัติศาสตร์และ	๔๘
จิตใจ-ความต้องการและ	วัฒนธรรม	๓๑
ความจำเป็น	เทคโนโลยี (Technology)	๓๔, ๕๑, ๔๑,
จิตวิทยาสังคม		๕๔, ๖๗
(Social Psychology)	แทรกซึมวัฒนธรรม-การ	๖๕
จีน - สุภาพชน		๖๒
ช	น	
ชนชั้นนำของสังคม (elites)	นรปศุกรรม-ชนวัฒนธรรม ๑๘, ๑๙	๓๒
ชาติวงศ์วรรณนา	(Savage culture)	๕๓
(Ethnography)	เนื้อหาวัฒนธรรม	๕

บ	ผ
บ่อเกิดวัฒนธรรม	๔ ผลเกิดจากกิจกรรม
แบบ - วัฒนธรรม (culture pattern)	๒๖, ๒๗ ผลของใจ
โบราณคดี - วิชา (Archaeology)	๕๔
ป	พ
ประภคต - วัฒนธรรม (Enculturation)	๘, ๔๙, ๕๐ พฤติกรรมสังคม (Social behaviour)
ประชากร - วิถี (folkways)	๒๒ พลวัต (Dynamic)
ประชาชาติ	๑๑, ๑๒
ประเทศชาติ	๑๑, ๑๒
ประยุกต์ - วิชา (applied knowledge)	๗ ความต้องการ ๓๔, ๕๓
ปรัมปราคติ - วิชา	๕๔ ภูมิศาสตร์ - สิ่งแวดล้อม ๑๕, ๓๕
ปรัมปราประเพณี (tradition)	๘
ปัจจัยกำหนดเงื่อนไขชีวิต	๑๕ มนุษย์ - ตีกว่าสัตว์เป็นพิเศษ ๑, ๒
ของสังคม	๑๕ - มีสภาพเท่าเทียม
ปัจจัยทำให้มนุษย์รู้จักสร้าง	๑, ๒ กับสัตว์
สิ่งที่เป็วัฒนธรรม	๓ - เสียเปรียบสัตว์
ปัจจัยทำให้วัฒนธรรม	๓ ลางชนิด
คติกลายเป็ความเจริญ	๕๘ - หลักระเบียง ๑๓
ปัญหาสังคมที่ย่งยาก	๔๒ มรดกสังคม ๗

มาตรฐาน (Standard)	๒๓	— รอง (sub-culture)	๒๗, ๒๘
ร		— ลักษณะ (culture trait)	๒๗
ร่างกายหรือชีวิต - คุณภาพ			
จำเป็นและความต้องการ	๓๔	— ล้า (Culture lag)	๖๐
ราชบัณฑิต	๓๑	— วัตถุ (Material culture)	๓๔, ๓๕
ว		— สังสรรค์ (Acculturation)	๖๕
วัฒนธรรม	๖, ๑๓		
— การกลมกลืน	๖๕	— เหนื่อย (Culture fatigue)	๖๐
— คำนิยาม	๕, ๒๑		
— ซับซ้อน (culture complex)	๒๗	วิชาโบราณคดี (Archaeology)	๕๔
— แดน (culture area)	๒๖	วิชาประยุกต์ (applied knowledge)	๗
— เนื้อหา	๕	วิชาปรัมปราคติ	๕๔
— บ่อเกิด	๔	วิถีชีวิตสังคม	๗
— แบบ (culture pattern)	๒๖, ๒๗	วิถีประชากร (folkways)	๒๒
— ประกฤต (Enculturation)	๘, ๕๐	วิวัฒนาการ (Evolution)	๑๗
		ศ	
— รวม (Total Culture)	๒๖, ๒๗	ศาสนา - คำนิยาม	๕๒
		ศึกษา - การ	๔๘, ๔๙

สารบัญ

๗๓

ส	สุนทรียภาพ (Aesthetics)	๓๔
สถาบันสังคม (Social institution)	๔๔, ๔๕, ๔๘ - ความจำเป็นและความต้องการ	๕๒
สภาพที่มนุษย์และสัตว์เท่าเทียมกัน	๑, ๒ สุนทรียภาพ (Stability)	๖๑
สังคมครอบครัวยุคใหม่	๑๑	๓๑
สังคม - ค่านิยม	๑๐	
- ความจำเป็นและความต้องการ	๓๔, ๔๔	๑๓
- พฤติกรรม (Social behaviour)	๔	
- ที่อยู่อาศัย (ปัญหา)	๔๒	๑๓, ๒๐
- วิถีชีวิต	๗	(Barbarian culture)
- อนุรักษนิยม (Social sanction)	๔๘	๓๑
สังคมนิยม (Acculturation)	๖๕	๔๗
สัญชาตญาณ	๑	(Civilization)
สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์	๑๕, ๓๕	๒๕
,, ,, สังคม	๗	๒๕, ๒๘

